

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PSYCHOLOGIE

**Sociálně psychologické aspekty klimatu školní
třídy**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Petr Berka

Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

Vedoucí práce: PhDr. Václav Holeček, Ph.D.

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 9. dubna 2015

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu práce panu PhDr. Václavovi Holečkovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky a ochotu při zpracování této bakalářské práce.

Plzeň, březen 2015

Petr Berka

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

Úvod	3
TEORETICKÁ ČÁST	6
1 KLIMA ŠKOLNÍ TŘÍDY	7
1.1 VYMEZENÍ POJMŮ	7
1.2 ÚČASTNÍCI KLIMATU ŠKOLNÍ TŘÍDY	9
1.3 OVLIVŇOVÁNÍ KLIMATU ŠKOLNÍ TŘÍDY	10
1.4 VYUŽITÍ POZNATKŮ O KLIMATU ŠKOLNÍ TŘÍDY	11
1.5 SOUČASNÉ PŘÍSTUPY KE ZKOUMÁNÍ KLIMATU ŠKOLNÍ TŘÍDY	12
2 METODY POZNÁVÁNÍ ŠKOLNÍ TŘÍDY	13
2.1 POZOROVÁNÍ	13
2.2 ROZHOVOR	15
2.3 DOTAZNÍK	15
2.3.1 Sociometrie	16
2.3.2 Dotazník Naše třída	17
PRAKTICKÁ ČÁST	20
3 PROJEKT VÝZKUMU	21
3.1 PROBLÉMOVÉ OTÁZKY	21
3.2 CÍLE	21
4 METODIKA VÝZKUMU	21
4.1 METODY VÝZKUMU	21
4.1.1 dotazník Naše třída	21
4.1.2 Sociometrie ve školní třídě	23
4.2 POSTUP VÝZKUMU	24
4.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	24
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE	25
5.1 ANALÝZA VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKU NAŠE TŘÍDA TŘÍDY UČEBNÍHO OBORU	25
5.1.1 Analýza aritmetického průměru jednotlivých otázek a hledisek	25
5.1.2 Analýza výsledků aritmetického průměru	29
5.1.3 Analýza směrodatných odchylek jednotlivých hledisek třídy Č2.A/Č3.A	31
5.1.4 Závěr dotazníkového měření	32
5.2 ANALÝZA VÝSLEDKŮ SOCIOMETRICKÉHO TESTU TŘÍDY UČEBNÍHO OBORU	33
5.2.1 Nejvíce oblíbený žák – hvězda	34
5.2.2 Nejméně oblíbený žák – antihvězda	35
5.2.3 Největší autorita ve třídě	36
5.2.4 Závěr sociometrického měření	37
5.3 ANALÝZA VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKU NAŠE TŘÍDA TŘÍDY MATURITNÍHO OBORU	38
5.3.1 Analýza aritmetického průměru jednotlivých otázek	38
5.3.2 Analýza výsledků aritmetického průměru	43
5.3.3 Analýza směrodatných odchylek jednotlivých hledisek třídy H2.B/H3.B	44
5.3.4 Závěr dotazníkového měření	45
5.4 ANALÝZA VÝSLEDKŮ SOCIOMETRICKÉHO TESTU TŘÍDY MATURITNÍHO OBORU	47
5.4.1 Nejvíce oblíbený žák – hvězda	47
5.4.2 Nejméně oblíbený žák – antihvězda	48
5.4.3 Největší autorita ve třídě	50
5.4.4 Závěr sociometrického měření	51
ZÁVĚR	53

RESUMÉ	55
SUMMARY	56
SEZNAM LITERATURY	57
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	I
PŘÍLOHY	II
PŘÍLOHA 1 – DOTAZNÍK NAŠE TŘÍDA	III
PŘÍLOHA 2 – SOCIOMETRIE VE ŠKOLNÍ TŘÍDĚ	V
PŘÍLOHA 3 – VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU NAŠE TŘÍDA V PROGRAMU MS EXCEL	VIII

Úvod

Cílem každého pedagoga je bezpochyby chodit učit do třídy, ve které se žáci i on cítí dobře. Proto je v dnešní době velmi důležité zjišťovat, jaké je ve školních třídách klima, co jej ovlivňuje a jak se dá případně změnit k lepšímu. Ve třídách se setkávám s různorodostí žáků. Jsou psychicky a sociálně velmi odlišní. V některých případech je to samozřejmě dané prostředím, kde žáci vyrůstají, jsou vychováni a jaké nároky na chování, vzdělání a jiné předpoklady do života kladou jejich rodiče, blízcí, přátelé a škola. Bohužel se setkávám i s žáky, kteří do školy nechodí proto, aby se vzdělávali a připravovali se na život v dospělosti. Tito žáci poté narušují a znepríjemňují třídní klima pro žáky, kteří do školy chodí proto, aby získali vědomosti studovaného oboru, které poté uplatní v dospělosti ve svých profesích. Myslím si, že je v zájmu každého vyučujícího a vedení každé školy zajímat se o tyto problémy.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, přičemž první část je teoretická a druhá praktická.

Teoretická část vymezuje pojem klima školní třídy. Jsou zde popsány faktory ovlivňující stav a vývoj třídy a jejího klimatu. Druhá kapitola teoretické části je věnována metodám poznávání školní třídy a dotazníkovému šetření.

Praktická část poté představuje určité zpracování teoretické části, a to konkrétně provedení výzkumu za pomoci dvou výzkumných metod – dotazníku Naše třída a sociometrickým testem. Obě metody jsou zde podrobněji popsány stejně tak jako postup a metodika výzkumu. Pomocí těchto dvou dotazníkových metod jsou zjišťovány odpovědi na otázky: 1. „Jak se mění sociální klima školní třídy v průběhu dvou po sobě následujících školních roků?“ a 2. „Odlišuje se vývoj sociálního klimatu školní třídy žáků maturitního oboru a učňovského oboru?“ V závěrečné části je uvedena interpretace sebraných dat prostřednictvím popisné a statistické analýzy.

Cílem práce je zjistit sociálně psychologické aspekty klimatu dvou školních tříd a jeho vývoj v po sobě jdoucích dvou školních rocích a porovnat je. Záměrem této práce je rovněž možnost ukázat učitelům jaká opatření mohou vést ke zlepšení klimatu školní třídy. Zároveň tak zjistím, zda výsledky z tohoto šetření budou odpovídat tomu, jak daná třída působí navenek.

Výsledky mého výzkumného šetření předám a budu konzultovat se svými nadřízenými, tj. s vedením školy, aby pomocí zjištěných informací mohli pracovat na zlepšení klimatu ve třídách na naší škole.

TEORETICKÁ ČÁST

1 KLIMA ŠKOLNÍ TŘÍDY

V této kapitole se seznámíme se základní terminologií, která nám objasní pojem klima školní třídy. Dozvíme se, kdo je účastníkem klimatu školní třídy a jak je možné školní klima ovlivnit. Je zde rovněž popsáno využití poznatků o školním klimatu a současné přístupy k jeho zkoumání.

„Učení a chování žáků není pouze individuální záležitostí, ale je ovlivňováno mikrosociálním prostředím, v němž se žáci pohybují. Platí to zejména o prostředí konkrétní školní třídy a konkrétní skupině vrstevníků, s níž se žák či žákyně kamarádí, na jejíž mínění dá. Taková frekvenční skupina mívá (zejména na dospívající) mnohem větší vliv než učitelé a rodiče.“ (Čáp, Mareš, 2007, s. 565).

Zmiňované mikrosociální prostředí je v současné době velmi diskutovaným tématem a v odborné literatuře se v dané oblasti setkáváme s různou terminologií. Jak uvádí Mareš (2007, s. 567), v dostupné literatuře je přes padesát termínů popisujících sociálně-psychologické jevy ve škole a školní třídě. Jedná se například o pojem prostředí, klima, atmosféra nebo charakter, často doplněné různými přívlastky (edukační, učební, sociální apod.). V následující podkapitole si objasníme ty nejvíce používané v české literatuře.

1.1 VYMEZENÍ POJMŮ

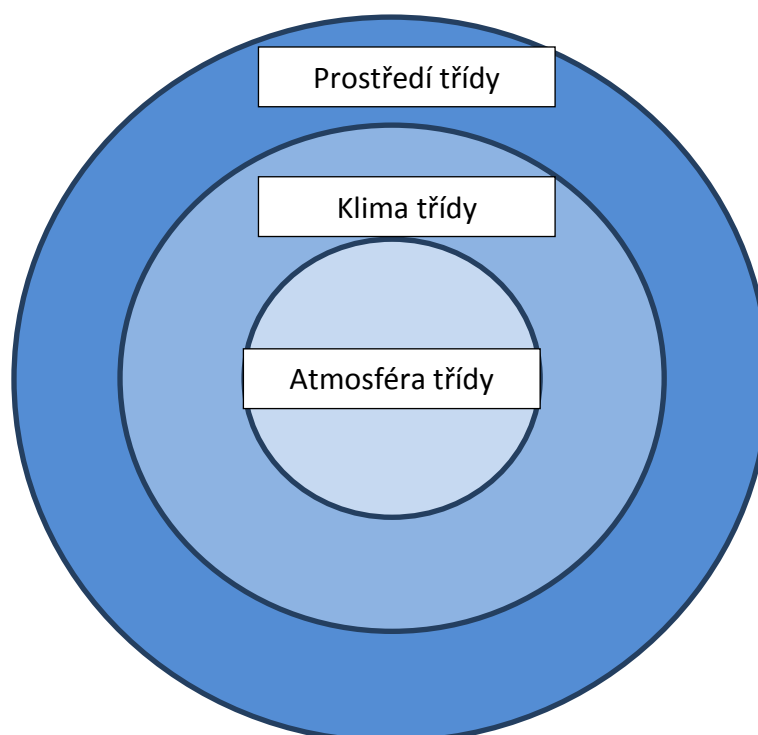
Přední čeští odborníci jako jsou Mareš, Křivohlavý, Lašek, navrhli varianty českých termínů, které by měly uživatelům umožnit, aby rozlišili sociálně-psychologické jevy ve škole podle rozsahu, měnivosti, délky trvání a obecnosti. Jedná se o termíny prostředí, atmosféra a klima školní třídy. (Čáp, Mareš, 2007. s. 567)

Termín prostředí popisují jako nejobecnější, má široký rozsah, netýká se jenom aspektů sociálně-psychologických. Prostor třídy zahrnuje mj. aspekty architektonické (celkové řešení učebny, úroveň jejího vybavení, možnost variovat její tvar, velikost i prostorové rozmístění nábytku), hygienické (osvětlení, vytápění, větrání), ergonomické (vhodnost školního nábytku pro soustředěnou práci, uspořádání pracovního místa učitele, žáka, rozmístění ovládacích a sdělovacích prvků v učebně), akustické (úroveň šumu a hluku, dozvuk, odraz zvuku) apod.

Zatímco termín atmosféra charakterizují poměrně úzkým rozsahem, kdy vyjadřuje proměnlivost a krátké trvání. Atmosféra třídy je jevem krátkodobým, situačně podmíněným, mění se během vyučovacího dne či dokonce jedné vyučovací hodiny. Jevy trvají řádově minuty až hodiny, výjimečně déle. Autoři poukazují na rozdílné atmosféry ve třídě před opakovací hodinou, atmosféru ve třídě během maturitní písemné práce, atmosféru ve třídě po velké přestávce, po rvačce mezi žáky, atmosféru ve třídě, když učitelka podle mínění žáků dá nespravedlivou známku, atmosféru ve třídě při suplování anebo při sdělení, že odpadá hodina obávaného vyučovacího předmětu apod.

Na rozdíl od atmosféry termín sociální klima školní třídy označuje jevy dlouhodobé, typické pro danou třídu a daného učitele po několik měsíců či let. Jejich tvůrci jsou žáci celé třídy, skupinky žáků v dané třídě, jednotliví žáci, dále soubor učitelů vyučujících ve třídě a konečně učitelé jako jednotlivci. Sociální klima třídy je zprostředkovaně ovlivněno též širšími sociálními jevy, jako jsou sociální klima školy a sociální klima učitelského sboru.

Výše uvedené odborné pojmy znázorňuje následující obrázek.

Obrázek 1. Tři důležité odborné pojmy týkající se školní třídy (Mareš, Ježek, 2012, s. 6)

Podle Vykopalové (1992, s. 5) lze říci, že sociální klima školní třídy je soubor všech vnějších a vnitřních podmínek působících ve vzájemné součinnosti na jednotlivé žáky i učitele a

vzájemně ovlivňující jejich chování. Jako výchozí činitel je pak zkoumána školní třída a to z několika aspektů. Jsou v ní sledovány jevy krátkodobé (např. fyzikální prostředí třídy), proměnlivé (např. vzájemné vztahy mezi žáky), opakované nebo jevy dlouhodobé (např. hodnocení jednotlivých žáků), typické pro určitou třídu (např. úroveň vědomostí, chování žáků), relativně neměnné (např. materiální prostředí) a další působení vnějších faktorů, které prostřednictvím žáků pronikají do atmosféry třídy, např. sociální situace v rodině. Vykopalová taktéž uvádí, že mezi činitele rozhodující měrou ovlivňující klima školní třídy patří osobnost učitele, osobnost žáků a jejich vzájemný kontakt, vzájemné působení.

V odborných slovnících (např. Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 125; Hartl, Hartlová, 2000, s. 257) se nejčastěji setkáváme s definicí Mareše a Laška: *„Klima třídy je sociálněpsychologická proměnná, kterou tvoří ustálené postupy vnímání, prožívání, hodnocení a reagování všech aktérů na to, co se ve třídě odehrálo, právě odehrává nebo má v budoucnu odehrát. K těmto aktérům patří třída jako celek, skupiny žáků, žák jako jednotlivec, učitel, skupina učitelů, kteří danou třídu vyučují.“*

Sociální klima školní třídy vzniká jako specifická sociálně-psychologická proměnná ve školní třídě. Na rozdíl od školní úspěšnosti a neúspěšnosti žáka, jeho vhodného či nevhodného chování vůči spolužákům i vůči učiteli, které jsou proměnné. (Čáp, Mareš, 2007, s. 565)

1.2 ÚČASTNÍCI KLIMATU ŠKOLNÍ TŘÍDY

Jak uvádí Mareš (Čáp, Mareš, 2012, s. 565), mezi tzv. aktéry školního klimatu zařazujeme všechny žáky navštěvující danou školní třídu, skupiny žáků, na něž se třída zpravidla člení a jedince stojící mimo tyto skupiny. Ve vyučovacích hodinách se spolutvůrcem klimatu stává vyučující, který vyučuje žáky určitému předmětu a často také třídní učitel dané třídy. Proto, aby učitel mohl úspěšně pracovat, musí zvládnout nejméně tři relativně samostatné činnosti:

- získat dostatečné teoretické znalosti o sociálně-psychologických jevech, které se ve třídě odehrávají;
- umět alespoň orientačně diagnostikovat klima školní třídy;

- umět (na základě zjištěných skutečností) navrhnout a provést vhodnou intervenci. (Čáp, Mareš, 2007, s. 565)

1.3 OVLIVŇOVÁNÍ KLIMATU ŠKOLNÍ TŘÍDY

Podle celosvětových zkušeností lze říci, že klima třídy se dá ovlivňovat. Jedná se však o změnu, na které se podílejí všichni účastníci, tj. učitelé i žáci a vyžaduje čas. V tomto případě hovoříme o klimatu jako o závislé proměnné.

Jak již bylo řečeno, ovlivňování klimatu je dlouhodobý proces. K tomu, abychom dosáhli očekávaných změn, je vhodné zvolit postup rozdělený do několika fází. Mareš (Čáp, Mareš, 2007, s. 578) uvádí příkladné rozdělení základních etap:

- Zjistit přání žáků (případně přání učitele) týkající se sociálního klimatu dané třídy.
- S nejméně týdenním odstupem zjistit aktuální stav klimatu, a to z pohledu žáků, případně pohledu učitelů.
- Zjistit, ve kterých proměnných se nejvíce liší přání žáků od jejich aktuálního vnímání skutečnosti.
- Porovnat rozdíly v přání učitelů a žáků i rozdíly ve vnímání aktuálního stavu učiteli a žáky.
- Rozhodnout o oblastech, v nichž by bylo třeba klima třídy rozhodně změnit k lepšímu, a vytipovat oblasti, kde je třeba alespoň udržet dosavadní stav.
- Promyslet pedagogické postupy, které by dovolily zlepšit klima výuky.
- Provádět cílené zásahy do klimatu třídy, a to tak, že se současně intervnuje ve třídě i v učitelském sboru.
- Intervence musí být adresné, citlivé, systematické a dlouhodobé.
- Vyhodnotit účinnost zásahů pomocí některého dotazníku a současně pomocí rozhovorů se žáky i učiteli.
- Zjišťovat, nakolik jsou dosažené změny zafixované, a podporovat snahu udržet dlouhodobý charakter změn k lepšímu.

1.4 VYUŽITÍ POZNATKŮ O KLIMATU ŠKOLNÍ TŘÍDY

Existuje celá řada možností, jak využít poznatky ze zkoumání klimatu školní třídy. Mareš (Čáp, Mareš, 2007, s. 574) vyčlenil šest nejběžnějších způsobů, a to:

- Popis stavu klimatu v určité třídě z pohledu žáků

Zde se zjišťuje, jak žáci vnímají a prožívají klima své třídy a klima vznikající při výuce určitého předmětu. Tento způsob se využívá především ve třídách, které se odlišují od ostatních, např. počtem žáků, zastoupením chlapců a dívek, prospěchovými problémy apod.

- Porovnávání názorů žáků a učitelů na klima třídy

Při tomto způsobu dotazník nejprve vyplní učitel a poté žáci. Poté se vyhodnotí jejich pohled na klima třídy, který bývá rozdílný.

- Porovnání žákovského přání a přítomného, aktuálního stavu

Zadává se nejprve žáky preferovaný stav a s časovým odstupem aktuální stav z pohledu žáků. Žáci většinou nebývají s klimatem spokojeni, a proto si přejí pracovat v lepším klimatu.

- Zjišťování rozdílů mezi učiteli vyučujícími tutéž třídu

Tento způsob se uplatňuje zejména v případech, kdy se učitel vymyká běžnému průměru, např. výchovnými výsledky, pojetím výuky, vzdělávacími výsledky apod.

- Zjišťování rozdílů mezi školami

Jedná se o školy lišící se velikostí, vybavením, počtem žáků, školy úplné a malotřídky, školy státní a nestátní, tradiční a alternativní apod.

- Zjišťování toho, jak klima ovlivňuje osobnost učitele a žáků, výchovně-vzdělávací výsledky

Možná nejdůležitější způsob, který se týká toho, jak klima konkrétní třídy působí na osobnost žáků a učitelů, jak ovlivňuje prospěch a chování žáků, jak ovlivňuje účinnost pedagogické práce učitelů.

1.5 SOUČASNÉ PŘÍSTUPY KE ZKOUMÁNÍ KLIMATU ŠKOLNÍ TŘÍDY

V současné době existuje celá řada přehledů o různých přístupech ke studiu klimatu školní třídy. Většina odborníků (např. Čáp, Mareš, 2007, s. 572-573) se shoduje na následujícím rozdělení přístupů:

- Sociometrický přístup

Předmětem studia je školní třída jako sociální skupina a ne učitel. Vědci se zajímají o strukturování a restrukturování třídy, vývoj sociálních vztahů a jejich vliv na rozvoj dispozic žáků. Jako diagnostická metoda se zde používá například sociometricko-ratingový dotazník (zkráceně SORAD). Nezávisle proměnou zde bývá koheze třídy, integrovanost třídy, sympatie mezi žáky ve třídě a vliv žáků ve třídě. Naopak závisle proměnou bývá školní úspěšnost žáků, školní výkonnost jednotlivců i třídy jako celku, chování žáků i chování celé třídy. Autorem tohoto dotazníku je V. Hrabal st.

- Organizačně-sociologický přístup

Objektem studia není jen školní třída jako organizační jednotka, ale i učitel jako řídicí pracovník. Je zde zkoumán rozvoj týmové práce v hodině a redukování nejistoty žáků při plnění úkolů. K výzkumu se používá metoda standardizovaného pozorování.

- Interakční přístup

Předmětem studia je jak školní třída, tak i učitel. Badatelé zkoumají jejich vzájemnou interakci v průběhu vyučovací hodiny. Diagnostickou metodou je standardizované pozorování, audiovizuální nahrávky interakce, jejich popis a rozbor.

- Pedagogicko-psychologický přístup

Předmětem studia je opět školní třída i učitel. Je zde zkoumána především spolupráce žáků ve třídě a kooperativní učení v malých skupinkách. Jako diagnostická metoda je zde používána například posuzovací škála Classroom Life Instrument (CLI).

- Školně-etnografický přístup

Mezi objekty studia zde patří školní třída, učitelé i celý přirozený život školy. Předmětem zkoumání je fungování klimatu a to, jak jej vnímají, hodnotí a svými slovy popisují jeho aktéři. Výzkumnou metodu zde představuje zúčastněné pozorování, kdy badatel pobývá ve škole několik měsíců nebo roků. Rozhovory, které vede s učiteli i žáky, si nahrává a poté analyzuje.

- Vývojově-psychologický přístup

Zde je zkoumán žák jako osobnost a školní třída jako sociální prostředí, ve kterém se má osobnost rozvíjet. Výzkumy probíhají obzvláště u žáků v období prepuberty a puberty, tj. 5. – 8. ročníku školní docházky. Ke zkoumání jsou používány různorodé diagnostické metody.

- Sociálně-psychologický a environmentalistický přístup

V současné době nejrozšířenější typ přístupu, který se zaměřuje na výzkum školní třídy jako prostředí pro učení, žáky dané třídy a vyučující působící v této třídě. Výzkumníci se zajímají o kvalitu klimatu, jeho strukturní složky, aktuální podobu klimatu i situaci, kterou by si aktéři přáli. Diagnostickou metodou jsou posuzovací škály, které vyplňují sami aktéři a zachycují v nich své vidění klimatu, své postoje, subjektivně zabarvené názory a svá očekávání.

2 METODY POZNÁVÁNÍ ŠKOLNÍ TŘÍDY

Následující kapitola nám přiblíží metody, které se používají k diagnostice školní třídy.

„Diagnostikou třídy rozumíme poznávání zvláštností jednotlivé třídy, jejího stavu a vývoje, žáků jako členů třídy a autodiagnostiku učitele jako formálního vedoucího třídy. Stav a vývoj třídy se hodnotí z hlediska výchovných a vyučovacích cílů školy a výsledky se využívají k optimalizaci výchovy a života třídy a žáků. Jedná se o sociálně psychologickou diagnostiku, bez níž není vhléd učitele do pedagogického procesu úplný.“ (Hrabal, 2003, s. 25)

K diagnostice třídy se používají základní druhy metod sociální psychologie, a to:

- pozorování
- rozhovor
- dotazník

2.1 POZOROVÁNÍ

Pozorování je jedna z nejstarších psychologických metod, která je založena na vzájemné interakci žáků a na interakci žák-učitel. Jedná se o cílevědomé, soustavné, záměrné a plánovité vnímání jevů a procesů směřujících k odhalování podstatných souvislostí a vztahů sledované skutečnosti.

Z časového hlediska rozlišujeme pozorování:

- Dlouhodobé, kdy dochází ke sledování v delším časovém horizontu, např. při odchylce od normálního chování žáka ve škole.
- Krátkodobé, při němž jsou zjištění získávána v krátkém časovém úseku a mají spíše pomocný charakter.

Podle účasti pozorovatel odlišujeme pozorování:

- Přímé, při kterém pozorovatel sám pozoruje. Je v přímém kontaktu s pozorovaným a má možnost zaměřit se na určitý detail. Získané informace tak nejsou zkreslené. Nevýhodou je neopakovatelnost a možnost ovlivnění pozorovatele z hlediska jeho aktuálního psychického stavu apod.
- Nepřímé, při kterém je jev pozorován zprostředkovaně, např. videozáznamem. Výhodou je zde možnost opakovatelnosti. Na druhou stranu je zde několik nevýhod, jako např. menší vypovídací hodnota, kdy pozorovatel vnímá jen to, co je zachyceno a neví o skutečnostech mimo kameru.

V závislosti na vztahu pozorovatel-pozorovaný rozlišujeme pozorování:

- Zúčastněné, kdy se pozorovatel záměrně dostává do kontaktu s pozorovaným.
- Nezúčastněné, při kterém pozorovaná osoba neví, že je sledována, např. náhodné setkání (učitel vidí rodiče žáka v obchodě apod.).

Podle role pozorovatele se jedná o pozorování:

- Zjevné, kdy pozorovaný ví, že je pozorován.
- Skryté, při němž je pozorovatel skryt a přijímá tak roli řadového člena skupiny.

Jak uvádí Hrabal (2003, s. 27): „K důležitým projevům sociálních charakteristik a tendencí ve třídě patří seskupování, přibližování a vzdalování žáků, kterým se navenek, nonverbálně projevují inter-individuální vztahy, struktura skupiny i její vývoj... Učitelova rozvinutá schopnost registrovat nonverbální komunikaci a rozumět jí podstatně obohacuje poznání života ve třídě ve vyučování i mimo ně a poskytuje vhled do hlubších psychických regulátorů sociálního života třídy. Seskupování a přibližování patří rovněž k nonverbálním

signálům, které spolu s fyzickým postojem, pohledy, gesty, tělesnými kontakty jednotlivců ve třídě mnohdy lépe signalizují současný stav a vztahy než slova.“

Můžeme tedy říci, že pozorování, resp. schopnost porozumění nonverbální komunikaci, může mít velký vliv na ovlivňování klimatu třídy. Je ovšem zapotřebí, aby tomuto způsobu komunikace porozuměli vyučující v potřebné míře.

2.2 ROZHOVOR

Rozhovor je považován za základní metodu v práci s jedincem. Je založena na přímé interakci a osobním kontaktu. Kromě verbální složky nám dává informace i nonverbální a všímáme si expresivního chování (tón řeči, pohled apod.). Při rozhovoru je velmi důležité navázat co nejtěsnější kontakt a získat tak důvěru.

Rozhovor může být individuální nebo skupinový (např. diskuse celé třídy).

Podle členění struktury otázek rozlišujeme rozhovor:

- Standardizovaný – znění otázek je předem dáno
- Nestandardizovaný – volný, pružný rozhovor; reaguje na konkrétní situaci
- Polostandardizovaný – předem připravené okruhy otázek, ale konkrétně formulované až při dané situaci

Během rozhovorů v edukačním procesu dochází poměrně často k bezprostředním odpovědím, které odhalují aktuální prožívání žáků a někdy jsou až důvěrné. Dochází-li k tomu v rámci jedné celé třídy a výsledky vedou ke konstruktivním závěrům, můžeme hovořit o pozitivním vývoji klimatu třídy.

Nesmíme opomenout diagnostické rozhovory s rodiči, při nichž s nimi učitel komunikuje jako s rovnocennými partnery a pomocí otevřených otázek získává co nejvíce informací o chování a vývoji žáka doma a v mimoškolních činnostech. Často tak získáme na žáka i na celou třídu jiný pohled, což nám opět může pomoci k ovlivnění vývoje klimatu školní třídy.

2.3 DOTAZNÍK

Dotazník představuje specifickou formu rozhovoru v písemné podobě. Jedná se o velmi používanou psychologickou metodu.

Mezi výhody dotazníků bezesporu patří jejich snadná a rychlá administrativa a způsob jejich hodnocení. Nepochybným kladem je získání mnoho informací od velkého počtu osob v relativně krátké době. Často můžeme získat informace, které by jedinec v přímém dotazování nesdělil.

Mezi nevýhody patří velká náročnost na interpretaci údajů z dotazníků a formulace otázek. Může také docházet k záměrně nesprávnému vyplňování respondenta nebo dokonce k jeho nechuti vyplňovat.

Nejrozšířenější technikou písemného dotazování orientovanou na malou skupinu je sociometrie.

2.3.1 SOCIOMETRIE

Sociometrie patří mezi nejstarší metodu na zjišťování vztahů mezi dětmi. Autorem je Moreno a je používána od roku 1934. Test vypovídá o tom, jaké jsou pozice jednotlivých žáků ve třídě, zda patří například k oblíbeným nebo naopak k zavrhaným jedincům dané třídy. Pozice jedince ve skupině může být následující:

- hvězda – má nejvíce obdržených kladných voleb
- outsider – odmítaný člen skupiny volený pouze několika členy skupiny, sám volí
- izolát – skupinou ignorován, není volen ani sám nevolí
- šedá eminence – nenápadný, v pozadí, ale má vliv na hvězdu a tak ovlivňuje celou skupinu
- antihvězda – má nejvíce záporných voleb
- jedinec s ambivalentním statusem – je často volen i odmítán

Pozice člena je založena na jeho sociální přitažlivosti, tj. oblíbenosti, důvěryhodnosti a osobní prestiží, tj. aktivitou, sebeprosazováním.

Hrabal (2003, s. 16) uvádí základní rozsah pozice žáka ve třídě následovně:

- obliba – vyjadřuje citové hodnocení osobnosti a jednání jedince
- vliv – do jaké míry ovlivňuje jedinec skupinové dění; působí na něj kompetence, moc a motivace žáka včetně jeho sociálních dovedností pro ovlivňování druhých

- kompetence – školní výkonnost, fyzické a umělecké schopnosti a jeho celková výkonnost

Při aplikaci sociometrického dotazu se klade celé skupině otázka, označována také jako sociometrické kritérium. Odpovídá na ni každý člen skupiny individuálně tím, že volí (případně odmítá) ze členů skupiny, partnery pro činnost, uvedenou v otázce. Výběry neboli volby (kterých může být určený počet, např. tři či pět, nebo libovolně mnoho), jsou základními jednotkami, které mají kladnou nebo zápornou hodnotu (volba – odmítnutí). To umožňuje matematické i grafické znázornění výsledků. Jednotlivé osoby a jejich pozici ve skupině charakterizuje počet přijatých voleb a odmítnutí. Vzájemné volby označují přátele a mikroskupiny uvnitř skupiny. Jejich počet spolu s celkovým stavem voleb a odmítnutí charakterizuje také kohezi (soudržnost) skupiny jako celku.

Matematické zpracování umožní určit pořadí členů podle počtu přijatých voleb a odmítnutí na základě sociometrické matice, z níž je navíc patrné, kdo koho volí a odmítá.

Grafické znázornění - sociogram, zobrazuje strukturu skupiny, vztahy a pozice jednotlivých členů pomocí čar a symbolů. Sociogram může mít různou podobu. (Hrabal, 2003, s. 30)

V současné době existuje celá řada hodnotících dotazníků pro měření klimatu třídy. Většina z nich byla převzata ze zahraničí. Autoři, jako např. Lašek, dotazníky přeložili a upravili tak, aby byly vhodné pro aplikaci v českých školách. Zmiňovaný autor připravil dotazník Naše třída, který převzal z australského originálu My Class Inventory – MCI (Fraser, Fisher, 1986)

2.3.2 DOTAZNÍK NAŠE TŘÍDA

Jedná se o dotazník složený z 25 výroků, ke kterým žáci sdělují svá stanoviska prostřednictvím souhlasu či nesouhlasu. Uvedené výroky představují pět proměnných, které se pro měření klimatu ve třídě kvantitativně vyhodnocují. Proměnné jsou:

- Spokojenost ve třídě – zjišťuje se vztah žáků k vlastní třídě, míra spokojenosti a pohody.
- Třenice ve třídě – zjišťuje se míra napětí a sporů mezi žáky.
- Soutěživost ve třídě – zjišťují se konkurenční vztahy mezi žáky, míra snah po vyniknutí apod.

- Obtížnost učení – zjišťuje se, jak žáci prožívají namáhavost učebních nároků na ně kladených.
- Soudržnost třídy – zjišťuje se míra pospolitosti a přátelství ve třídě.

Pro měření klimatu školní třídy jsme zvolili dotazník Naše třída a sociometrický test. O jejich podrobnostech bude pojednávat praktická část bakalářské práce.

Nyní si uvedeme několik dalších hodnotících dotazníků pro diagnostiku školní třídy.

Dotazník **KLIT** – metoda, která se snaží postihnout tři základní prvky klimatu školní třídy, a to – suportivní klima (žáci popisují vztahy mezi sebou, ke třídě, míru kooperace a soudržnosti), motivaci k negativnímu školnímu výkonu (každý popisuje míru svého zájmu či nezájmu o školu, tendenci vynikat, vyhýbat se neúspěchům, nevěřit si) a sebeprosazení (tendence k individualizaci výkonu, spoléhání na sebe, touha vyniknout, jednat účinně). Nástroj je sestaven z 28 otázek a jeho vyhodnocení není složité. (Lašek, 2008)

Dotazník **Classroom Environment Scale (CES)**, Trickett, Moos, 1973 a Fraser, 1984. Autory české úpravy jsou Lašek a Mareš (1988, 1991, 1998). Dotazník je složen z 23 položek, na které se odpovídá ano – ne. Položky se shlukují do několika dimenzí. Každá dimenze dotazníku je zastoupena 4 otázkami. Seskupení položek do jednotlivých dimenzí se liší podle populace (australské, slovenské, české). U české populace autoři zjistili šest dimenzí: učitelova pomoc žákům, orientace žáků na úkoly, vztahy mezi žáky ve třídě, zájem o průběh výuky, klid a pořádek ve třídě, jasnost pravidel. Forma A je zaměřena na reálný či aktuální stav, forma P postihuje stav preferovaný, přání a obraz žádoucího stavu. Dotazník je určen především pro žáky druhého stupně základní školy a pro žáky různých typů středních škol. Dotazník mohou vyplňovat také učitelé působící v dané třídě a další osoby, které danou třídu dobře znají, včetně školních psychologů. V takovém případě slouží data ke konfrontování pohledu dospělých a dětí na klima třídy.

Communication Climate Questionnaire (CCQ), Rosenfeld, 1983, měří komunikační klima, vytvářené učitelem ve středoškolské a vysokoškolské třídě. Dotazník obsahuje 17 tvrzení, která charakterizují suportivní a defenzivní klima ve třídě. Respondenti hodnotí výroky na pětistupňové škále od silně souhlasím až po silně nesouhlasím.

Dotazník **Learning Environment Inventory (LEI)**, Anderson a Walberg, 1974, je určen pro střední školy a je prázkladem řady dalších dotazníků. Zjišťuje 15 prvků klimatu:

kohezivnost, třenice, favorizování, klikaření, satisfakci školou, apatii, rychlost práce ve škole, obtížnost, soutěživost, diferenciaci žáků, formálnost výuky, materiální podmínky, cílovost řízení, dezorganizaci a demokracii. Každá škála má 7 položek, kterým studenti přisuzují podél pětistupňové škály označení od silně nesouhlasím až do silně souhlasím. Celkem dotazník obsahuje 105 těchto tvrzení.

Dotazník **Klima školní třídy** (Mareš, Ježek 2011, s. 31 – 32) vznikl v rámci projektu Cesta ke kvalitě. Má sedm povinných částí (dobré vztahy se spolužáky, spolupráce se spolužáky, vnímaná opora od učitele, rovný přístup učitele k žákům, přenos naučeného mezi školou a rodinou, preference soutěžení ze strany žáků a dění o přestávkách), 34 otázek, a čtyři volitelné části (možnost diskutovat během výuky, iniciativa žáků, snaha žáků učit se, snaha zalíbit se okolí), 19 otázek. Respondenti odpovídají škálováním. Své odpovědi zaměří na konkrétního učitele. Dotazník se vyhodnocuje na počítači.

Dotazník **Student Classroom Climate Questionnaire (SCCQ)**, Blank a Kershaw, 1998, využitelný pro vyšší ročníky základních škol a střední školu. Zaměřuje pozornost respondentů na atmosféru třídy, domácí a školní úkoly a vyučujícího. Obsahuje 21 tvrzení, které žák posuzuje z hlediska čtyřbodové stupnice. Výhodné je využít ji pro konkrétního učitele a konkrétní vyučovací předmět.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 PROJEKT VÝZKUMU

V následující kapitole bude popsáno téma výzkumu ve formě problémových otázek a jeho cíle.

3.1 PROBLÉMOVÉ OTÁZKY

1. „Jak se mění sociální klima školní třídy v průběhu dvou po sobě následujících školních roků?“
2. „Odlišuje se vývoj sociálního klimatu školní třídy žáků maturitního oboru a učebního oboru?“

3.2 CÍLE

Cílem této práce je zjistit vývoj sociálně psychologických aspektů klimatu dvou školních tříd. Pokusíme se přijít na to, co ovlivňuje pozitivní, popřípadě negativní změny v klimatu jednotlivých tříd. Toho dosáhneme dotazníkovým (dotazník Naše třída) a sociometrickým šetřením (Sociometrie ve školní třídě). Výsledky budou hodnoceny pomocí popisné a statistické analýzy.

4 METODIKA VÝZKUMU

Tato kapitola bude pojednávat o použitých výzkumných metodách, postupech a charakteristice výzkumného vzorku.

4.1 METODY VÝZKUMU

Pro praktickou část bakalářské práce bylo využito výzkumné metody dotazování, a to konkrétně dotazník Naše třída a sociometrický test Sociometrie ve školní třídě.

4.1.1 DOTAZNÍK NAŠE TŘÍDA

V teoretické části je popsán dotazník Naše třída, jehož autorem je Lašek. Z tohoto dotazníku jsme vycházeli, ale samotnou formu dotazníku jsme nepoužili. Vycházeli jsme z dotazníku Naše třída, který je uveden v publikaci V. Holečka, Aplikovaná psychologie II. (Holeček, 2001).¹

Dotazník Naše třída popisuje klima školní třídy pomocí kritérií:

¹ Dotazník je dostupný též na <http://fpe.zcu.cz/kps/studijni-materialy.html>.

- Spokojenost ve třídě
- Konflikty mezi žáky
- Soutěživost ve třídě
- Obtížnost učení
- Soudržnost třídy

Tato kritéria jsou podrobněji popsána v kapitole 2.3.2 (Dotazník Naše třída) teoretické části. V použitém dotazníku V. Holečka je navíc uvedeno kritérium šesté, a to:

- Pořádek při výuce

„Původní dotazník (CES – Classroom Environment Scale) umožňoval pouze odpovědi ano-ne. Dotazník Naše třída využívá pětibodovou posuzovací škálu. Tím ale vznikl problém s odlišnou formulací otázek. Zatímco u kritérií „spokojenost ve třídě, soudržnost třídy a pořádek při výuce“ nižší hodnoty znamenají lepší hodnocení, u zbylých kritérií je tomu naopak. viz. níže tabulka č. 1, ve které jsou také uvedena čísla otázek, která sytí jednotlivá kritéria. V tabulce dále uvádíme výsledky (v našem případě normy) z prvního výzkumu, který byl proveden v 16 třídách gymnázií, a jeho cílem bylo zkoumání, zda se liší klima tříd na čtyřletých a víceletých gymnáziích (nebyly zjištěny žádné statisticky významné rozdíly). „Normy“ a průměr, kterého bylo dosaženo, uvádíme pouze pro přibližnou orientaci, neboť se zatím nejedná o reprezentativní vzorek žáků. Interval norem vznikl jako průměr + jedna směrodatná odchylka.“ (Holeček, 2001).

Tabulka 1: Normy dotazníku Naše třída

Hledisko	Číslo otázky	Nižší hodnota	Normy	Průměr
Spokojenost ve třídě	1, 7, 13, 19, 25	lépe	2,3 - 3,2	2,75
Konflikty mezi žáky	2, 8, 14, 20, 26	hůře	3,4 - 4,8	4,1
Soutěživost ve třídě	3, 9, 15, 21, 27	hůře	2,2 - 3,7 !	3,0
Obtížnost učení	4, 10, 16, 22, 28	hůře	2,9 - 3,3	3,1
Soudržnost třídy	5, 11, 17, 23, 29	lépe	1,8 - 3,3 !	2,55
Pořádek při výuce	6, 12, 18, 24, 30	lépe	2,8 - 4,0	3,4

V praktické části bakalářské práce se zabýváme zkoumáním sociálního klimatu ve školní třídě, proto se zaměřujeme na hlediska: spokojenost ve třídě, konflikty mezi žáky a soudržnost ve třídě. Zbývající hlediska se vztahují více k vyučovacímu procesu.

Dotazník obsahuje 30 tvrzení, na která žáci odpovídali dle pětistupňové škály (od 1 – nejvíce výstižně, až po 5 – nejméně výstižně). Konkrétní výroky jsou uvedeny v dotazníku Naše třída v příloze č. 1.

4.1.2 SOCIOMETRIE VE ŠKOLNÍ TŘÍDĚ

Druhou diagnostickou metodou, kterou jsme vybrali pro bakalářskou práci je sociometrický test, o němž je zmínka v teoretické části práce.

Autorem tohoto konkrétního testu je opět V. Holeček (2014, s. 207).²

Test obsahuje šest otázek, neboli sociometrických kritérií, které zjišťují tzv. sociopreferenční vztahy ve školní třídě z hlediska:

- Obliby
- Neobliby, odmítání
- Vlivu, autority

Sociometrické otázky jsou následující:

- „Kdo ve vaší třídě má nejlepší nápady, s kým je největší legrace?“
- „S kým ze třídy bys jel(a) nejraději na výlet nebo šel (šla) do kina?“
- „S kým bys určitě nechtěl(a) jet na výlet nebo jít do kina?“
- „Vedle koho bys ve třídě rád seděl(a)?“
- „Vedle koho bys ve třídě určitě nechtěl(a) sedět?“
- „Kdo má ve třídě největší autoritu?“

Sociometrické měření bylo provedeno tak, že každý žák obdržel očíslovaný jmenný seznam třídy³ a tabulku pro záznam odpovědí (obojí na jednom listu). Zadavatel testu postupně předčítal jednotlivé otázky a žáci ke každé otázce připsali číslo spolužáka, kdo je

² Rovněž dostupný na <http://fpe.zcu.cz/kps/studijni-materialy.html>.

³ Byla použita původní katalogová čísla žáků z prvního ročníku. Proto se čísla žáků nemusí shodovat s aktuálním počtem žáků ve třídě.

takový, jak bylo řečeno. Každý žák mohl ke každé otázce napsat maximálně tři čísla. Tento test byl anonymní, a tak nebylo možno zkoumat vzájemné vztahy sympatie či antipatie mezi žáky ve třídě (což ale nebylo cílem této práce).

Při zpracování výsledků tohoto testu se vychází ze jmenného seznamu žáků, ve kterém sečteme, kolik hlasů kdo dostal v každé položce.

4.2 POSTUP VÝZKUMU

Výzkum byl proveden na Hotelové škole v Plzni. Uvedené dotazníky jsme žákům rozdali k vyplnění v červnu školního roku 2013/2014 a poté v prosinci školního roku 2014/2015. Šetření proběhlo ve třídě Č2.A/Č3.A tříletého učebního oboru vzdělání s výučním listem Číšník – servírka. Dále pak ve třídě H2.B/H3.B čtyřletého oboru vzdělání s maturitní zkouškou Hotelnictví a cestovní ruch.

Dotazníky žáci vyplňovali během jedné vyučovací hodiny na začátku června 2014 a následně taktéž během jedné vyučovací hodiny v polovině prosince 2015. Nepřítomní žáci dotazníky vyplnili v náhradním termínu. Při experimentu byl vždy autor ve třídě sám.

4.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU

První výzkumný vzorek tvoří 19 žáků třídy Č2.A/Č3.A učebního oboru Číšník, ve složení 16 dívek a 3 chlapci. Tato třída patří mezi průměrné třídy na škole. Nejsou zde žádné závažné problémy týkající se kázně a studijních výsledků. Problémem se však stává docházka, která je lehce podprůměrná. Ve třídě je pár jedinců, kteří nezapadají do kolektivu, ale při řešení problémů se dokáží zapojit. Navenek tak třída působí jako fungující celek.

Tabulka 2: Počet žáků experimentální třídy Č2.A/Č3.A

Počet žáků	Dívky	Chlapci
19	16	3

Druhý výzkumný vzorek tvoří 23 žáků třídy H2.B/H3.B maturitního oboru Hotelnictví a cestovní ruch, ve složení 16 dívek a 7 chlapců. Třída se v průběhu 1. a 2. ročníku potýkala s problémem odcizování věcí, což velmi narušovalo vztahy a důvěru mezi spolužáky. Problém byl řešen s výchovným poradcem a vedením školy a proběhlo několik sezení s celou třídou. V současné době se zdá být tento problém vyřešen.

Tabulka 3: Počet žáků experimentální třídy H2.B/H3.B

Počet žáků	Dívky	Chlapci
23	16	7

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE

Následující kapitola je věnována vypracování kvantitativní analýzy výsledků výzkumu na základě statistických výpočtů, které byly provedeny v tabulkovém procesoru MS Excel.

5.1 ANALÝZA VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKU NAŠE TŘÍDA TŘÍDY UČEBNÍHO OBORU

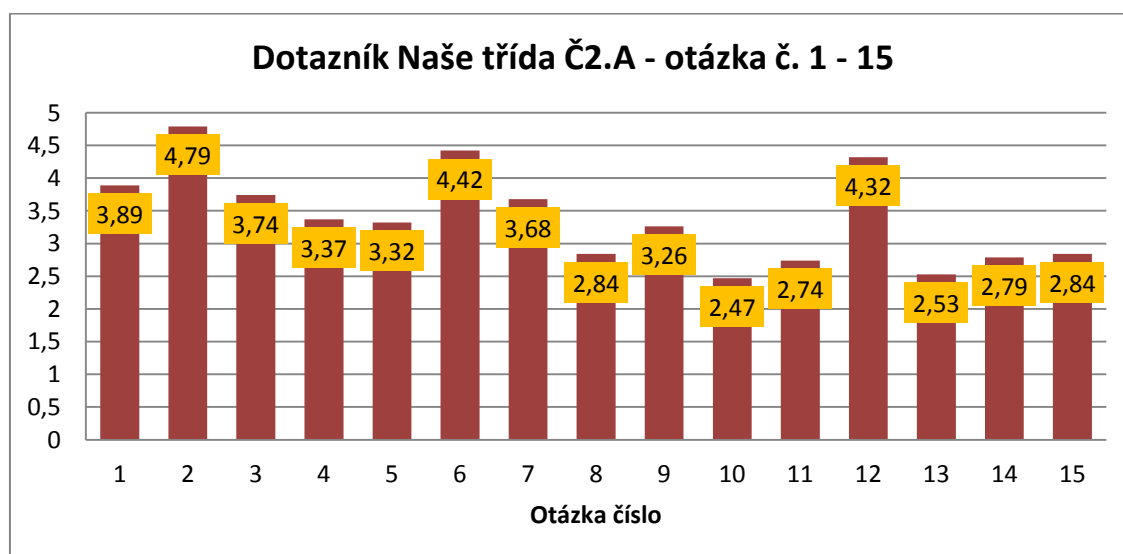
V této kapitole je uvedena analýza dotazníku Naše třída aplikovaného v experimentální třídě Č2.A/Č3.A ve dvou po sobě následujících zkoumaných obdobích.

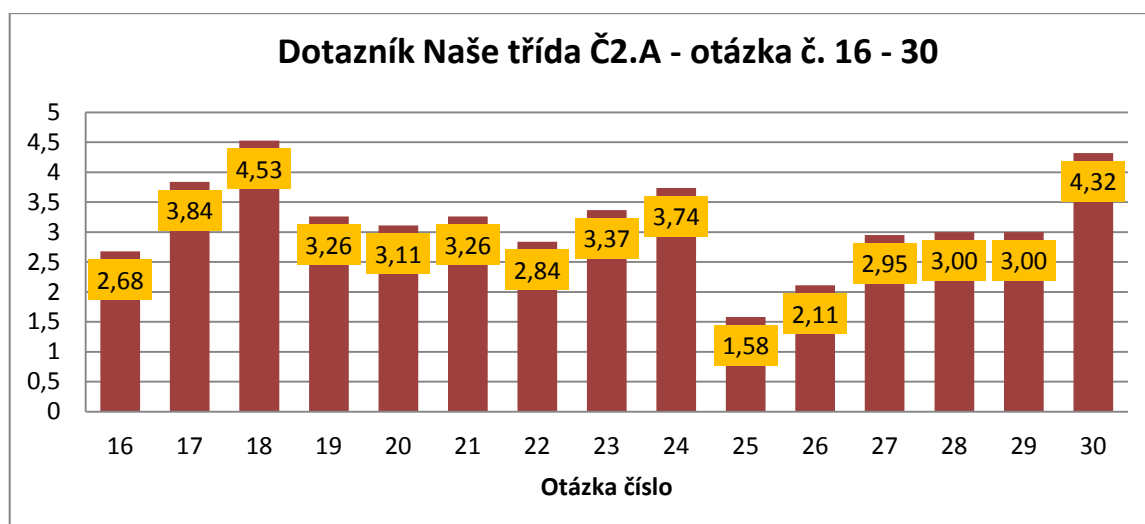
Analyzovány budou aritmetické průměry a rozptyly (směrodatné odchylky) dosažené u jednotlivých otázek dotazníku.

5.1.1 ANALÝZA ARITMETICKÉHO PRŮMĚRU JEDNOTLIVÝCH OTÁZEK A HLEDISEK

Nyní bude provedena analýza aritmetického průměru, kterého dosáhli žáci experimentální třídy Č2.A při odpovědích na jednotlivé otázky v prvním období testování (červen 2014) a následně analýza aritmetického průměru třídy Č3.A (prosinec 2015).

Aritmetický průměr je nejčastěji používanou mírou centrální tendence a vypočte se jako podíl součtu všech hodnot dělený jejich počtem.

Graf 1: Aritmetický průměr výsledků odpovědí třídy Č2.A, první období

Následující tabulka obsahuje data získaná z výzkumu V. Holečka (viz. kapitola 4.1.1). Tato data budou využity k vyhodnocení výzkumů v jednotlivých třídách. Pouze sloupec Aritmetický průměr obsahuje výsledky z našeho měření.

Tabulka 4: Výsledky dotazníku Naše třída - normy, třída Č2.A

Hledisko	Číslo otázky	Nižší hodnota	Normy	Průměr	Aritmetický průměr
Spokojenost ve třídě	1, 7, 13, 19, 25	lépe	2,3 - 3,2	2,75	2,99
Konflikty mezi žáky	2, 8, 14, 20, 26	hůře	3,4 - 4,8	4,1	3,13
Soutěživost ve třídě	3, 9, 15, 21, 27	hůře	2,2 - 3,7 !	3	3,21
Obtížnost učení	4, 10, 16, 22, 28	hůře	2,9 - 3,3	3,1	2,87
Soudržnost třídy	5, 11, 17, 23, 29	lépe	1,8 - 3,3 !	2,55	3,25
Pořádek při výuce	6, 12, 18, 24, 30	lépe	2,8 - 4,0	3,4	4,26

LEPŠÍ
NORMA
HORŠÍ

Uvedené výsledky jsou následně analyzovány z jednotlivých hledisek.

Spokojenost ve třídě

Výsledek aritmetického průměru u otázek 1, 7, 13, 19 a 25 se pohybuje v normě. Lze tedy říci, že žáci jsou ve třídě spokojeni (baví je práce ve škole, cítí se ve třídě dobře, mají svoji třídu rádi, líbí se jim ve třídě, je v ní často legrace). To odpovídá i našemu odhadu.

Konflikty mezi žáky

Výsledek aritmetického průměru u otázek 2, 8, 14, 20 a 26 je pod hranicí normy, což vypovídá o tom, že mezi žáky existují konflikty (často se perou, jsou lakomí, nepomáhají si, dělají si naschvály, chtějí, aby bylo po jejich, a vyžadují to násilím, hádají se). Tyto konflikty se navenek v průběhu výuky neprojeví. Některé však můžeme zaznamenat během přestávek.

Soutěživost ve třídě

Výsledek aritmetického průměru u otázek 3, 9, 15, 21 a 27 je výsledek v normě. Znamená to, že žáci mezi sebou rádi soutěží, ale rivalita není nijak výrazná.

Obtížnost učení

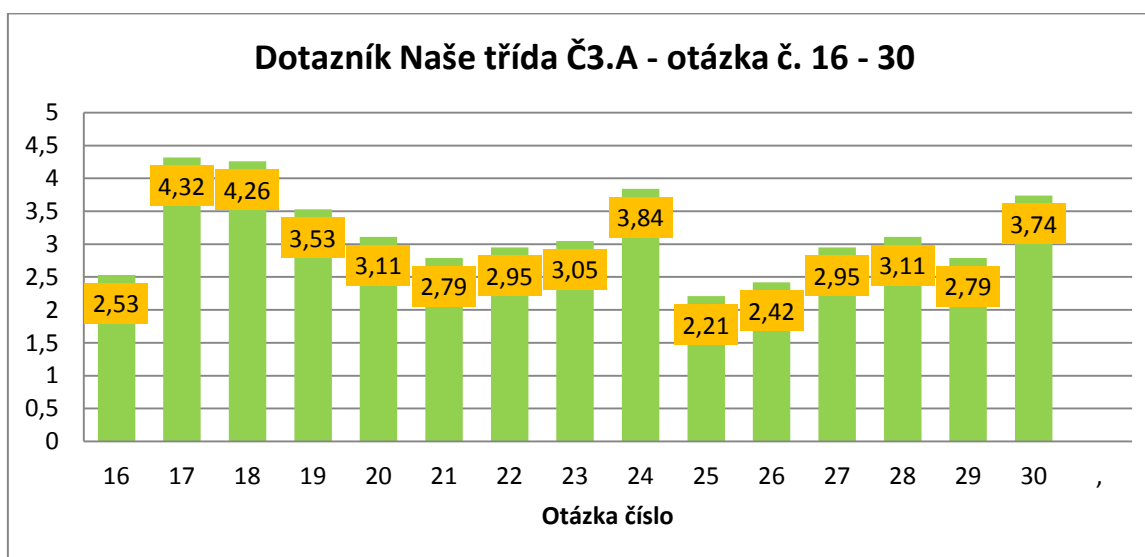
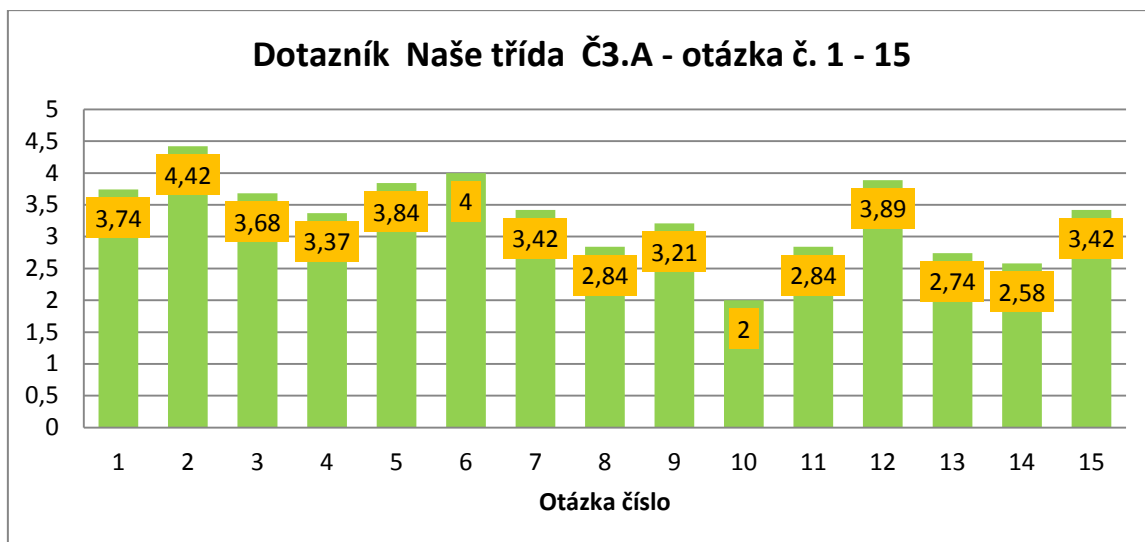
Výsledek aritmetického průměru u otázek 4, 10, 16, 22 a 28 se pohybuje pod hranicí normy. Je tedy patrné, že žáci považují učení za těžké a časově náročné. Tento výsledek byl očekáván, neboť jejich studijní výsledky jsou velmi podprůměrné. Z našeho pohledu se však nejedná o obtížnost učiva, ale spíše o lenost a neschopnost žáků učit se.

Soudržnost třídy

Výsledek aritmetického průměru u otázek 5, 11, 17, 23 a 29 je v normě. Vypovídá to o tom, že žáci se ve třídě dobře znají, všichni se kamarádí a jsou důvěrní přátelé, dobře se mezi sebou snášejí a mají se mezi sebou rádi jako přátelé. Můžeme říci, že soudržnost této třídy je viditelná i navenek.

Pořádek při výuce

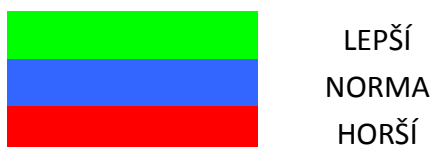
Výsledek aritmetického průměru u otázek 6, 12, 18, 24 a 30 přesahuje hranici normy, což v tomto případě vypovídá o nesouhlasu tvrzení. Znamená to tedy, že žáci často narušují pořádek při výuce, nezapojují se do výuky, objevuje se neochota spolupracovat s učitelem a při výuce nedávají pozor.

Graf 2: Aritmetický průměr výsledků odpovědí třídy Č3.A, druhé období

Tabulka 5: Výsledky dotazníku Naše třída - normy, třída Č3.A

Hledisko	Číslo otázky	Nižší hodnota	Normy	Průměr	Aritmetický průměr
Spokojenost ve třídě	1, 7, 13, 19, 25	lépe	2,3 - 3,2	2,75	3,13
Konflikty mezi žáky	2, 8, 14, 20, 26	hůře	3,4 - 4,8	4,1	3,07
Soutěživost ve třídě	3, 9, 15, 21, 27	hůře	2,2 - 3,7 !	3	3,21
Obtížnost učení	4, 10, 16, 22, 28	hůře	2,9 - 3,3	3,1	2,79
Soudržnost třídy	5, 11, 17, 23, 29	lépe	1,8 - 3,3 !	2,55	3,37
Pořádek při výuce	6, 12, 18, 24, 30	lépe	2,8 - 4,0	3,4	3,95

Uvedené výsledky jsou následně analyzovány z jednotlivých hledisek.

Spokojenost ve třídě

Výsledek aritmetického průměru u otázek 1, 7, 13, 19 a 25 se ještě pohybuje v normě. Je tedy patrné, že žáci jsou ve třídě spokojeni.

Konflikty mezi žáky

Výsledek aritmetického průměru u otázek 2, 8, 14, 20 a 26 není v normě a jeho nižší hodnota naznačuje konfliktní vztahy mezi žáky.

Soutěživost ve třídě

Výsledek aritmetického průměru u otázek 3, 9, 15, 21 a 27 je v normě. Znamená to, že žáci mezi sebou rádi soutěží, ale rivalita není nijak výrazná.

Obtížnost učení

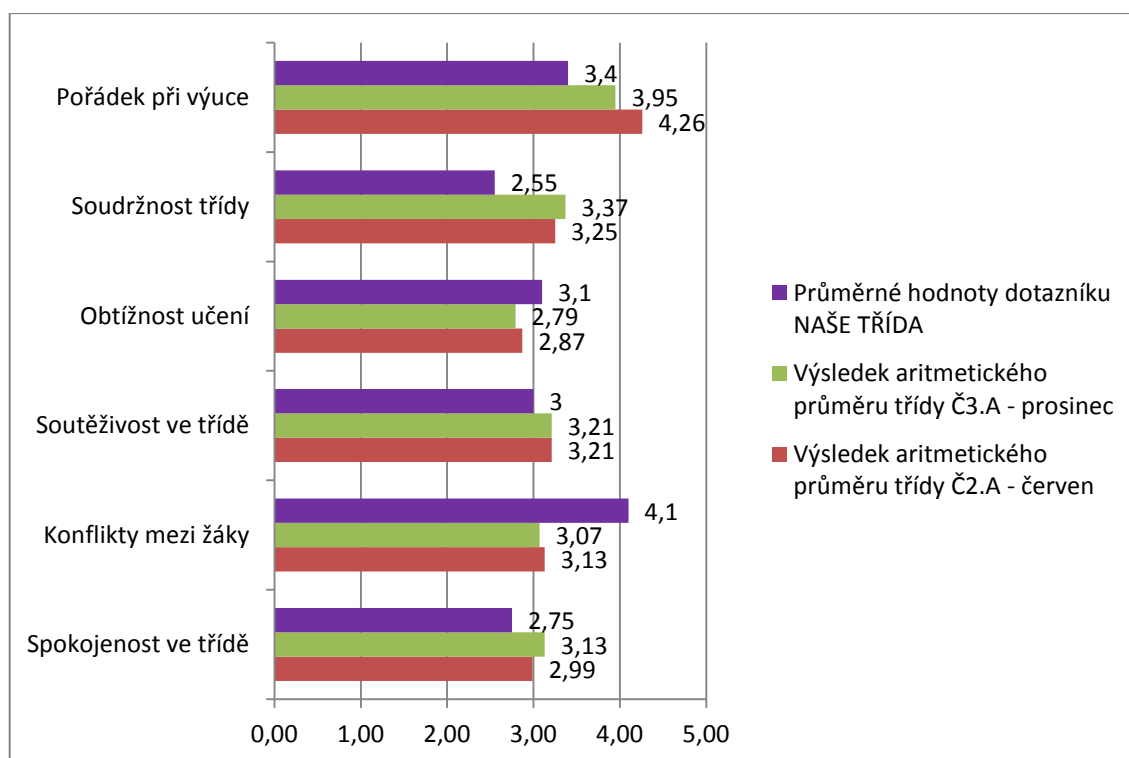
Výsledek aritmetického průměru u otázek 4, 10, 16, 22 a 28 není v normě. Žáci považují učivo za obtížné a náročné. Opět se jedná spíše o problém neschopnosti učit se a plnit školní povinnosti.

Pořádek při výuce

Výsledek aritmetického průměru u otázek 6, 12, 18, 24 a 30 se pohybuje v normě, ale hodnota průměru je těsně pod její hranicí. Z toho vyplývá, že chování žáků během výuky hraničí s nekázní a začíná docházet k porušování nastavených pravidel mezi vyučujícím a žáky.

5.1.2 ANALÝZA VÝSLEDKŮ ARITMETICKÉHO PRŮMĚRU

Následující podkapitola bude pojednávat o rozdílných výsledcích třídy Č.2A/Č3.A v obou zkoumaných obdobích a budou porovnány s průměrem dotazníku Naše třída (viz. kapitola 4.1.1). Stejně tak jako v podkapitole následující zde nalezneme odpovědi na problémovou otázku, jak se mění sociální klima školní třídy v průběhu dvou po sobě následujících školních roků.

Graf 3: Porovnání výsledků s aritmetickým průměrem dotazníku Naše třída

Z uvedeného grafu je patrné, že ani jedno ze zkoumaných hledisek třídy Č2.A/Č3.A není totožné s uvedenou průměrnou hodnotou. Vždy je výsledek nižší nebo vyšší.

Pouze v případě soutěživosti třídy se žáci v obou zkoumaných obdobích naprosto shodli. Znamená to tedy, že soutěživost ve třídě je stále aktuální. Průměr dotazníku hodnota třídy převyšuje o 0,21. Můžeme říci, že žáci jsou více soutěživí než v jiných třídách.

Největší difference mezi prvním a druhým zkoumaným obdobím je u průměru týkajícího se pořádku při výuce. Hodnota rozdílu je 0,31. Ve druhém období je vyšší, což značí zhoršení situace ve třídě. Tento fakt potvrzuje i nárůst kázeňských trestů, které jsou žákům udělovány především za nevhodné chování při hodinách a jejich nezájmu spolupracovat s učitelem a plnit úkoly, které jsou součástí výuky.

Nejnižší rozdíl se vyskytl v případě konfliktů mezi žáky, kdy je ve druhém období nižší pouze o 0,06 než v období prvním. Což vypovídá o tom, že v prvním období bylo neshod mezi žáky o něco méně.

Průměr spokojenosti ve třídě se oproti prvnímu zkoumanému období ve druhém období nepatrně zhoršil, a to konkrétně o 0,14. Tento výsledek mohl ovlivnit také negativní

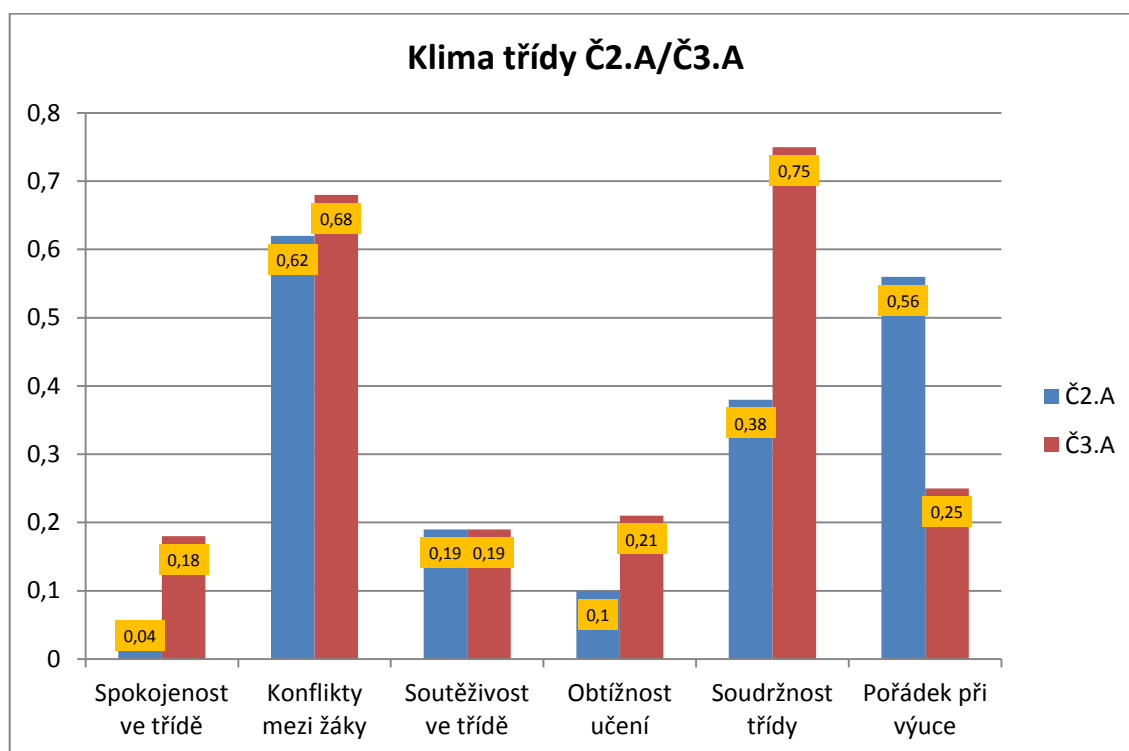
rezultát výše uvedeného rozdílu pořádku ve třídě společně s výsledkem konfliktu mezi žáky.

Rozdíl v průměru soudržnosti třídy je oproti prvnímu zkoumanému období o 0,12 vyšší, což znamená, že se vzájemné vztahy ve třídě zhoršily.

Průměrná hodnota obtížnosti učení se oproti prvnímu období snížila o 0,08, což naznačuje, že se žákům zdá učivo v druhém období nepatrně těžší a složitější než v období prvním.

5.1.3 ANALÝZA SMĚRODATNÝCH ODCHYLEK JEDNOTLIVÝCH HLEDISEK TŘÍDY Č2.A/Č3.A

Směrodatná odchylka ukazuje, jak velký rozptyl měly odpovědi od průměru, tj. zda se žáci ve svých názorech lišili či shodovali. Nízká hodnota směrodatné odchyly ukazuje na shodu v názorech a naopak vyšší hodnota svědčí o větší odlišnosti.

Graf 4: Směrodatné odchyly výsledků hledisek třídy Č2.A/Č3.A

Analýzu v grafu uvedených výsledků provedeme ze dvou hledisek:

- 1) srovnání rozdílů mezi prvním a druhým měřením
- 2) posouzení výše směrodatné odchyly mezi jednotlivými hledisky

Pro první část analýzy provedeme následující úmluvu: za nevýraznou diferenci budeme považovat rozdíl v rozmezí 0,00 – 0,15; za výraznou diferenci rozdíl v rozmezí 0,16 – 0,25 a za velmi výraznou pak rozdíl od 0,26 výše.

Z výše uvedených diferencí a grafů vyplývá následující:

Nevýrazného rozdílu v hodnotě směrodatné odchylky mezi prvním a druhým měřením dosáhli žáci ve třech kritériích: spokojenost ve třídě, konflikty mezi žáky a soutěživost ve třídě.

Výrazného rozdílu bylo dosaženo v kritériu obtížnost učení. Ve druhém období se žáci více ve svých názorech lišili, zatímco v prvním období vykazali velkou shodu.

Největší - podle naší úmluvy - velmi výrazné difference směrodatné odchylky mezi prvním a druhým měřením vykazali žáci v hlediscích soudržnost třídy a pořádek při výuce. Zajímavé je, že zatímco u kritéria soudržnost třídy se žáci více lišili ve druhém měření, u kritéria pořádek při výuce tomu bylo naopak: žáci se více lišili v prvním měření.

Při analýze výše směrodatné odchylky v jednotlivých kritériích klimatu školní třídy můžeme konstatovat, že se žáci (v obou měřeních) nejvíce lišili v názoru na konflikty ve třídě (směrodatná odchylka je vysoká), tj. zatímco někteří je příliš nevnímali, jiní zase hodnotili konfliktnost ve třídě jako vysokou. Vůbec nejvyšší směrodatná odchylka byla dosažena ve druhém období u kritéria soudržnost třídy, znamená to tedy, že na tuto otázku panují mezi žáky opět velice rozdílné názory. Zaregistrovat ještě nutno vyšší hodnotu směrodatné odchylky v prvním období u hlediska pořádek ve výuce, ve druhém období se žáci ve svých názorech již tak nelišili.

Naopak největší shoda (nejmenší směrodatná odchylka) byla v obou obdobích zjištěna u těchto kritérií: spokojenost, soutěživost ve třídě a obtížnost učení.

5.1.4 ZÁVĚR DOTAZNÍKOVÉHO MĚŘENÍ

Ve třídě Č2.A/Č3.A došlo ve sledovaném období k celkovému zhoršení klimatu školní třídy, co se týče pořádku ve výuce, soudržnosti třídy, obtížnosti výuky, konfliktů mezi žáky a také v celkové spokojenosti ve třídě. Rozdíly jsou sice nepatrné, přesto však mají svoji vypovídací hodnotu. Jediné, co zůstalo neměnné, je soutěživost ve třídě.

Výuka učňovských oborů je rozdělena do dvou částí, praktické a teoretické, které se pravidelně střídají (sudý x lichý týden). Teoretická výuka probíhá klasicky ve škole. Žáci zde získávají teoretické vědomosti a jsou průběžně testováni formou písemného nebo ústního zkoušení. Tyto vědomosti žáci využijí během praktického vyučování, kdy navštěvují smluvní pracoviště školy. Jedná se o gastronomická zařízení různých typů (většinou hotely a restaurace), ve kterých pod dohledem odborných instruktorů prokazují své dosavadní zkušenosti a učí se novým dovednostem.

Fakt, že jsou žáci ve škole v podstatě pouze polovinu školního roku, má bezpochyby vliv na celkové klima třídy. Spolužáci tak společně ve třídě tráví méně času. Tím pádem dochází i k horšímu navozování kontaktů a získávání důvěry mezi sebou. O to více, když žáci mají během teoretické výuky ve škole vyšší absenci. Někteří se tak například vidí pouze párkrát během jednoho měsíce. To, že ve druhém zkoumaném období je klima třídy horší, je zřejmě ovlivněno právě touto skutečností. Žáci jsou ve druhém období sice o půl roku starší, tudíž bychom očekávali rozumnější přístup k teoretické výuce a očekávali pravidelnou docházku na výuku, ale není tomu tak. Většina žáků se často věnuje brigádám. Jedná se o práci v oboru, což znamená, že ji můžeme brát jako pozitivum, kdy se žáci zdokonalují ve své profesi. Nesměla by ovšem být na úkor teoretického vzdělávání ve škole.

Další možnou skutečností, která ovlivnila klima třídy, mohou být prázdniny (letní, podzimní, volné dny). Během nich se spolužáci samozřejmě stýkat mohou, ale jedná se spíše o menší skupiny, či pár jedinců.

5.2 ANALÝZA VÝSLEDKŮ SOCIOMETRICKÉHO TESTU TŘÍDY UČEBNÍHO OBORU

V této kapitole vyhodnotíme výsledky z rozdaného dotazníku Sociometrie ve školní třídě (viz. příloha č. 2), pomocí kterého zjistíme, kdo patří ve třídě mezi oblíbené žáky a kdo mezi ty méně oblíbené. Také se zde dovíme, zda se obliba jednotlivých žáků ve zkoumaném období změnila, či nikoliv.

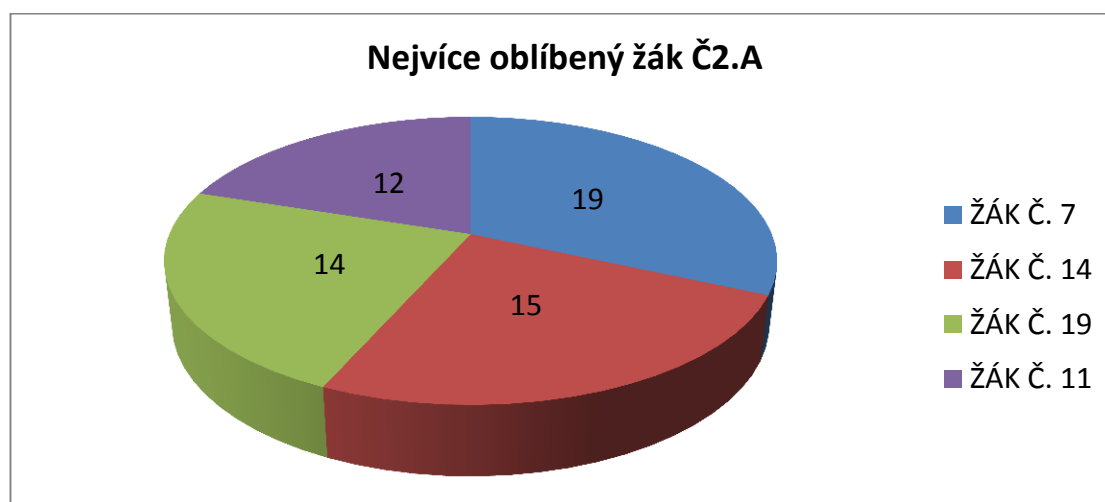
Následující podkapitoly jsou věnovány jednotlivým hlediskům sociometrického šetření. Jsou zde uvedeni žáci s nejvyšším, popřípadě nejnižším počtem hlasů a podrobně popsáni.

5.2.1 NEJVÍCE OBLÍBENÝ ŽÁK – HVĚZDA

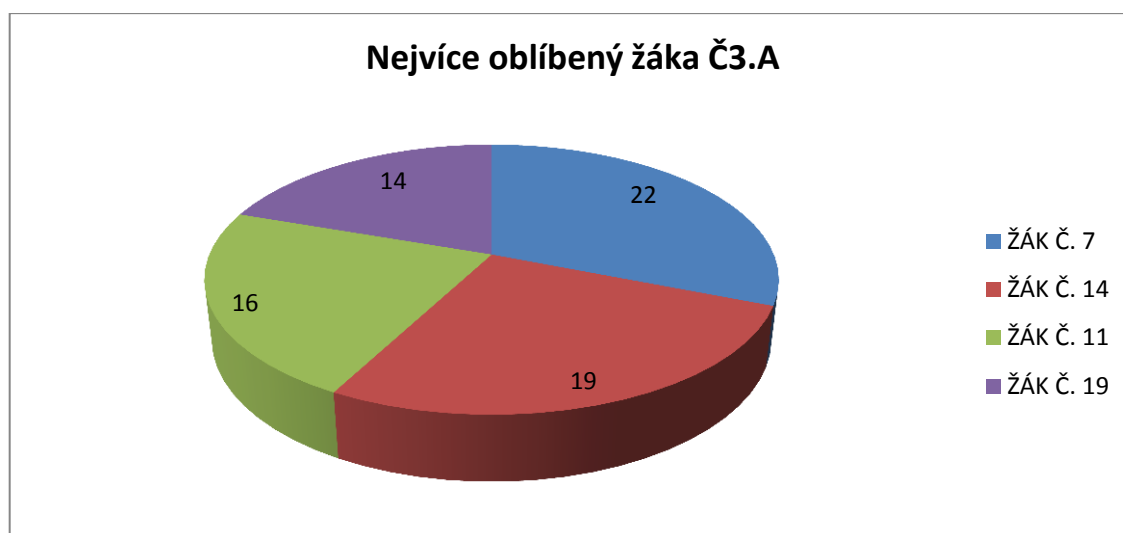
Mezi nejoblíbenější žáky ve třídě patří žák č. 7, který získal největší počet hlasů v obou zkoumaných obdobích. Lze ho považovat za hvězdu. Tento žák dostal také nejvíce hlasů v otázce nejlepší nápady. Myslíme si, že hlavním důvodem pro získání tolika kladných hlasů je fakt, že je to chlapec a je velice sympatický, komunikativní a vtipný. Jeho přístup k učení je však průměrný. Vliv na jeho chování má také skutečnost, že je o rok starší než jeho spolužáci z důvodu opakování ročníku. Z vlastních zkušeností víme, že se s ním velice dobře spolupracuje a že jeho chování ovlivňuje chování a klima celé třídy. Proto je důležité s tímto žákem umět vhodně pracovat.

Další tři žáci, kteří získali největší počty hlasů, jsou žáci s č. 14, 11 a 19. Patří mezi ně 2 chlapci, kteří jsou sportovně založeni a kteří jsou při hodinách velice tiší. O přestávkách jsou však plní energie a vtipu. Je zde také dívka, která při hodině se zájmem poslouchá, ale nijak nevyčínívá. Mezi její záliby patří profesionální jízda na motokrosu, což někteří žáci velice obdivují. Je pravděpodobné, že velký vliv na získání nejvíce hlasů u těchto žáků mohl mít také velmi reprezentativní vzhled.

Odhad výsledku u této třídy vyšel jen z poloviny. Domnívali jsme se, že mezi nejoblíbenější žáky bude patřit také žák s č. 4, který je při všech hodinách velice komunikativní, všechno komentuje, zapojuje se do všech diskuzí a působí jako vůdčí typ. Překvapením ale bylo, že tento žák dostal ve všech otázkách nejméně kladných i záporných hlasů.

Graf 5: Nejvíce oblíbený žák třídy Č2.A, první období

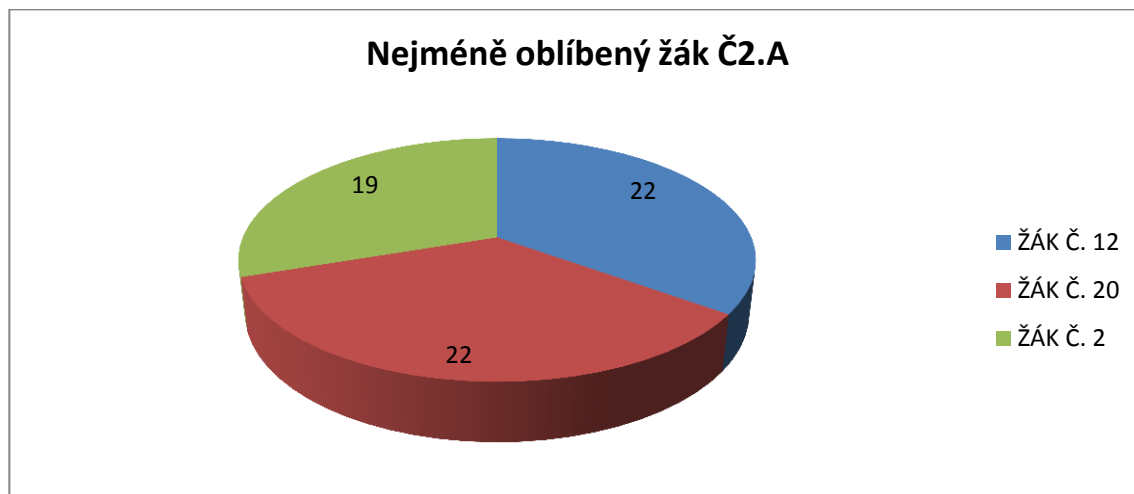

Graf 6: Nejvíce oblíbený žák třídy Č3.A, druhé období

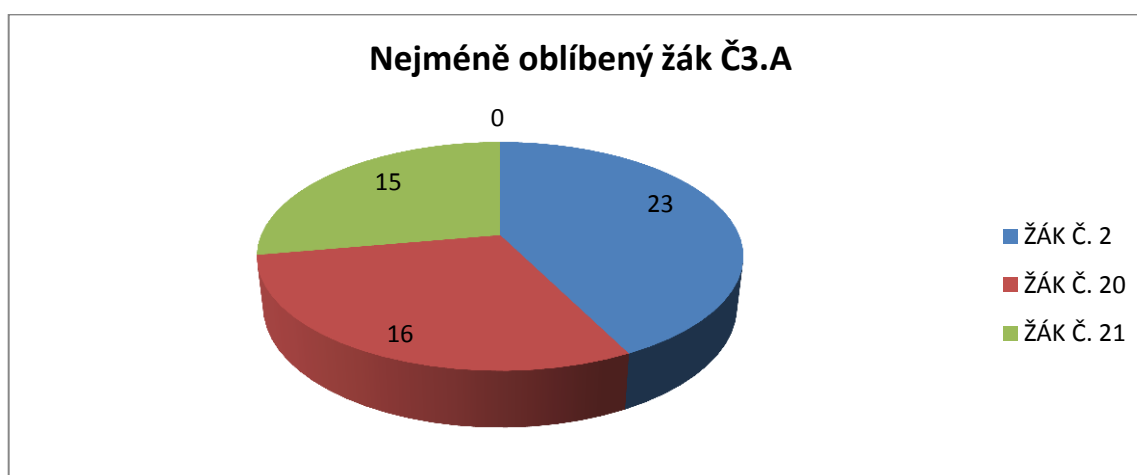
5.2.2 NEJMÉNĚ OBLÍBENÝ ŽÁK – ANTIHVĚZDA

Nejvíce negativních hlasů v prvním zkoumaném období získal dle očekávání žák č. 12 a stal se tak tzv. antihvězdou. Tento žák je dívka, která působí při hodinách velice vyčleněně od zbytku třídy. Neprojevuje žádné známky pozitivních emocí. Přístup k učení je záporný. Při hodině se nezapojuje do diskuze. Je možné, že tato žákyně nedokončí úspěšně studium z důvodu přístupu k výuce a k vysoké absenci. Tyto důvody také zřejmě ovlivnily výsledek z druhého zkoumaného období a to tak, že nezískala žádné hlasy v dotazníku a stala se tak izolátem třídy. Žáci této dívčině nedávali hlasy nejspíše proto, že s ní už nepočítají a neberou ji jako členku třídního kolektivu. Mezi žáky, kteří jsou nejméně oblíbení, patří také žák č. 2, který v prvním zkoumaném období získal třetí nejvyšší počet hlasů a v druhém období dokonce hlasů nejvíce. Tento žák je dívka, která patří k nejvíce problémovým žákům z celé třídy kvůli svému nevhodnému chování vůči spolužákům, ale také k vyučujícím. Domníváme se, že tato dívka má rodinné problémy, což se může projevovat v klimatu třídy. Při odhadu jsme se u tohoto žáka nemýlili a jeho záporné hlasy potvrdily naše očekávání. Žák s č. 20, který získal větší počet hlasů, je dívka, která je premiantkou třídy. Je velice tichá a pracovitá. Překvapením bylo, že patří mezi nejméně oblíbené žáky ve třídě. Patrně to bude ovlivněno tím, že má velmi dobré výsledky, je tichá a nedružná. Žák č. 21 je dívka, která patří mezi žáky s velmi slabými studijními výsledky a docházkou. Na první pohled je zjevné, že se od zbytku třídy separuje. Tato volba nebyla nijak překvapující a bylo zřejmé, že dívka bude zařazena do této kategorie.

Ve výsledku za první a druhé zkoumané období nedošlo k závažné změně u žáků, kteří jsou neoblíbení. Pouze žák č. 12 byl nahrazen žákem č. 21.

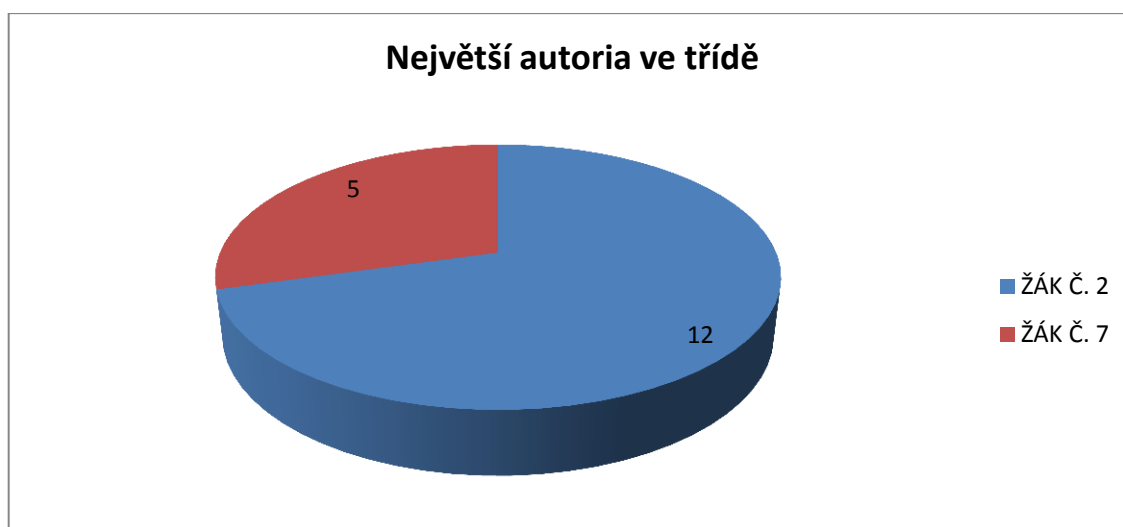
Graf 7: Nejméně oblíbený žák třídy Č2.A, první období

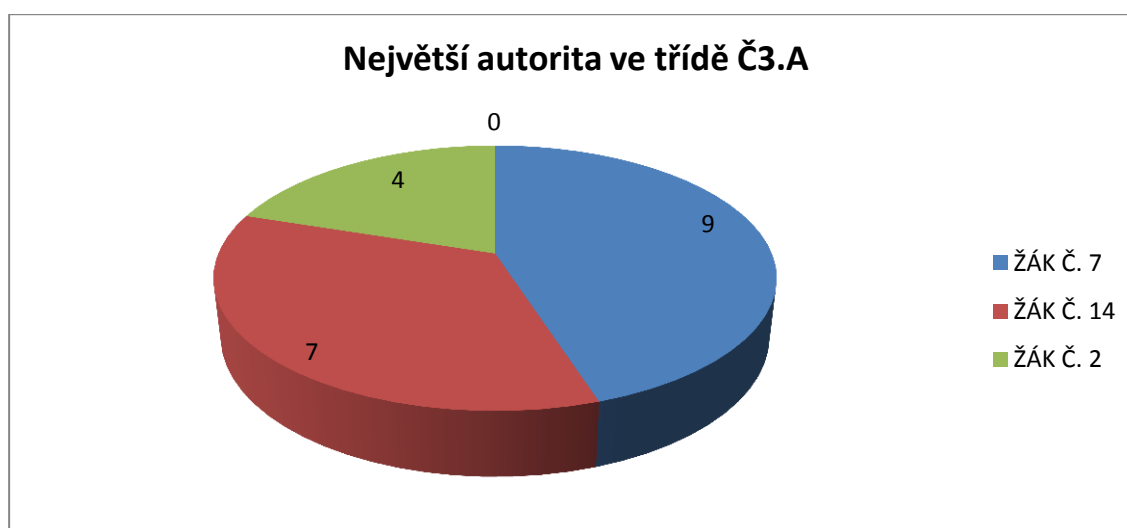
Graf 8: Nejméně oblíbený žák třídy Č3.A, druhé období

5.2.3 NEJVĚTŠÍ AUTORITA VE TŘÍDĚ

Dle očekávání žák č. 7 získal v prvním období druhý nejvyšší počet hlasů a v druhém období dokonce nejvyšší počet hlasů. Druhý nejvyšší počet hlasů získal v druhém období žák č. 14. Tento žák se v prvním období v této kategorii neumístil. Překvapením bylo, že tento chlapec patří mezi autority třídy. V druhém období došlo k velké změně, kdy žák č. 2 ztratil dominantní postavení ve třídě jako autorita. Tento žák byl nahrazen žákem č. 7, který ve třídě přispívá svým přístupem ke spolužákům k příjemnější atmosféře celé třídy.

Graf 9: Největší autorita ve třídě Č2.A, první období

Graf 10: Největší autorita ve třídě Č3.A, druhé období

5.2.4 ZÁVĚR SOCIOMETRICKÉHO MĚŘENÍ

Klima třídy se dle sociometrického průzkumu příliš nezměnilo. Nedošlo zde k výrazným změnám, co se týče počtu hlasů, které by zásadně ovlivnily klima třídy. Bylo zde vidět několik změn v oblíbě žáků a jejich autoritě ve třídě. Odhady se z většiny shodovaly se získanými výsledky průzkumu. Je pro nás velkým přínosem, že dokážeme otipovat žáky, které učíme a správně je zařadit do dané skupiny ve třídě.

Pozitivní výsledky – nejoblíbenější žák a největší autorita – byly žákům sděleny a výsledek je evidentně nijak zvlášť nepřekvapil. Negativní zjištění, jako je nejméně oblíbený žák si necháme pro sebe.

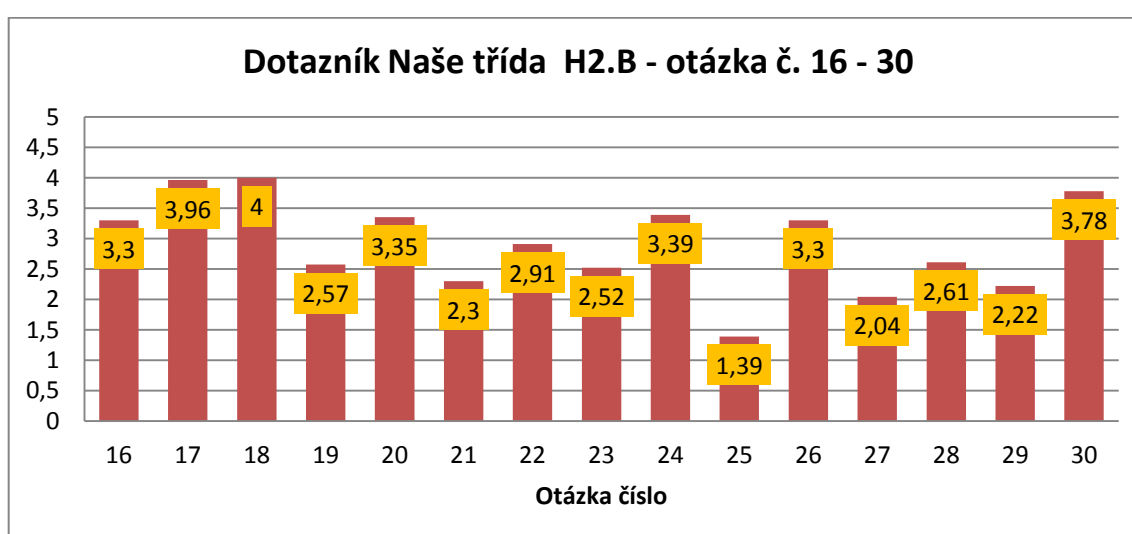
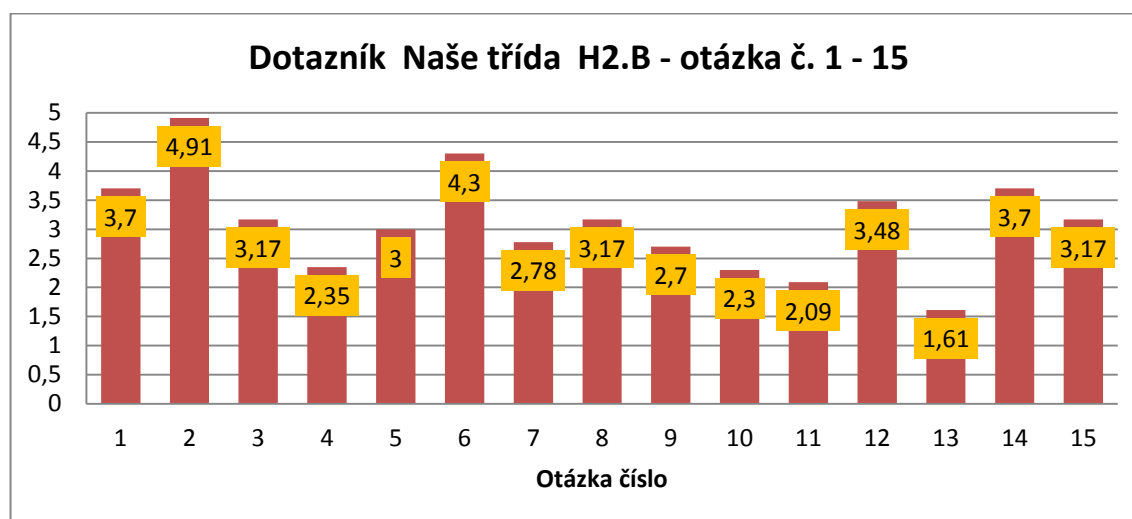
5.3 ANALÝZA VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKU NAŠE TŘÍDA TŘÍDY MATURITNÍHO OBORU

Následující kapitola představuje analýzu dotazníku Naše třída aplikovaného v experimentální třídě H2.B/H3.B ve dvou po sobě následujících zkoumaných obdobích.

Analyzovány budou aritmetické průměry a rozptyly (směrodatné odchylky) dosažené u jednotlivých otázek dotazníku.

5.3.1 ANALÝZA ARITMETICKÉHO PRŮMĚRU JEDNOTLIVÝCH OTÁZEK

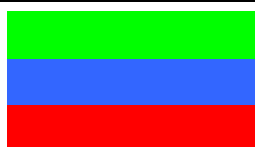
Nyní bude provedena analýza aritmetického průměru, kterého dosáhli žáci experimentální třídy H2.B při odpovědích na jednotlivé otázky v prvním období testování (červen 2014) a následně analýza aritmetického průměru třídy H3.B (prosinec 2015).

Graf 11: Aritmetický průměr výsledků odpovědí třídy H2.B, první období

Tabulka 6: Výsledky dotazníku Naše třída - normy, třída H2.A

Hledisko	Číslo otázky	Nižší hodnota	Normy	Průměr	Aritmetický průměr
Spokojenost ve třídě	1, 7, 13, 19, 25	lépe	2,3 - 3,2	2,75	2,41
Konflikty mezi žáky	2, 8, 14, 20, 26	hůře	3,4 - 4,8	4,1	3,69
Soutěživost ve třídě	3, 9, 15, 21, 27	hůře	2,2 - 3,7 !	3	2,68
Obtížnost učení	4, 10, 16, 22, 28	hůře	2,9 - 3,3	3,1	2,70
Soudržnost třídy	5, 11, 17, 23, 29	lépe	1,8 - 3,3 !	2,55	2,76
Pořádek při výuce	6, 12, 18, 24, 30	lépe	2,8 - 4,0	3,4	3,79

LEPŠÍ
NORMA
HORŠÍ

Uvedené výsledky jsou následně analyzovány z jednotlivých hledisek.

Spokojenost ve třídě

Výsledek aritmetického průměru u otázek 1, 7, 13, 19 a 25 se pohybuje v normě. Můžeme tedy říci, že žáci jsou v této třídě spokojeni (práce ve škole je baví, cítí se ve třídě dobře, svoji třídu mají rádi, ve třídě je přátelská atmosféra, líbí se jim ve třídě a je zde velmi často legrace). Tento výsledek odpovídá odhadu.

Konflikty mezi žáky

Výsledek aritmetického průměru u otázek 2, 8, 14, 20 a 26 se pohybuje v normě, což naznačuje, že mezi žáky nejsou znatelné konflikty. Je vidět, že se žáci mezi sebou nehádají, neperou se, nejsou lakomí a nevyžadují mezi svými spolužáky poslušnost násilím. Tento výsledek byl očekáván, neboť žádné z uvedených konfliktů nebyly v průběhu výuky ani o přestávce zpozorovány.

Soutěživost ve třídě

Výsledek aritmetického průměru u otázek 3, 9, 15, 21 a 27 je výsledek v normě. Znamená to, že žáci mezi sebou rádi soutěží, vzájemně se tím motivují k lepším úspěchům, ale celková rivalita mezi nimi není nijak výrazná. Není zde vidět honba za úspěchem na úkor

ostatních spolužáků. Tento výsledek potvrdil odhad. Při hodinách je vidět, jak se žáci vzájemně motivují a dosahují tak kvalitnějších studijních výsledků.

Obtížnost učení

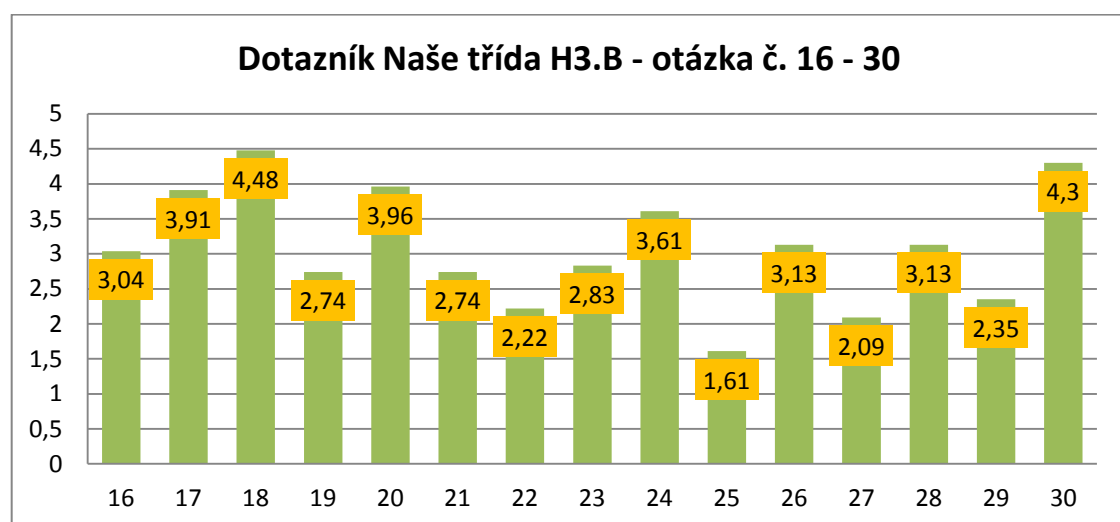
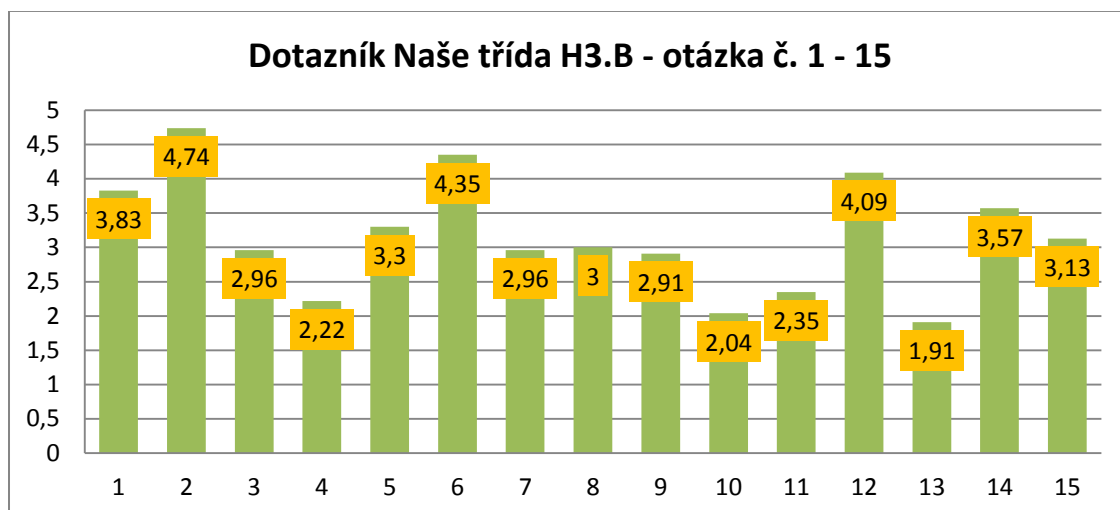
Výsledek aritmetického průměru u otázek 4, 10, 16, 22 a 28 se pohybuje pod hranicí normy. Je tedy patrné, že žáci považují výuku za velmi těžkou a časově náročnou. Tento výsledek byl očekáván, protože studijní výsledky žáků jsou velmi podprůměrné. Patrně se nejedná přímo o obtížnost učiva či výuky, ale spíše o ne příliš aktivní přístup k učení teoretické části ze strany žáků. Vyplývá to z toho, že při praktické výuce patří tato třída mezi nejlepší na naší škole a je možné se na ně vždy spolehnout.

Soudržnost třídy

Výsledek aritmetického průměru u otázek 5, 11, 17, 23 a 29 je v normě. Vypovídá to o tom, že žáci se ve třídě dobře znají, všichni se kamarádí a jsou důvěrní přátelé, dobře se mezi sebou snášejí a mají se mezi sebou rádi jako přátelé, kteří spolu tráví spoustu času i mimo školu. Soudržnost této třídy je viditelná i navenek.

Pořádek při výuce

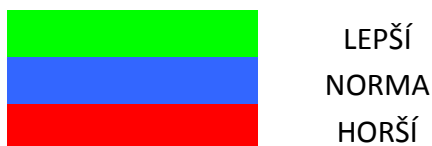
Výsledek aritmetického průměru u otázek 6, 12, 18, 24 a 30 je v normě, což v tomto případě znamená, že žáci jsou schopni při výuce udržovat pořádek, poslouchat výklad učitele a zapojovat se do diskuze. Je zde také vidět, že žáci jsou schopni a ochotni dodržovat pravidla, která si společně nastavili s vyučujícím. Odhad se opět shoduje s výsledkem. Tato třída je schopna akceptovat a dodržovat nastavená pravidla a žáci jsou schopni zapojovat se ve velkém počtu do diskusí. Díky tomu je hodina velice příjemná jak pro žáky, tak i pro učitele.

Graf 12: Aritmetický průměr výsledků odpovědí třídy H3.B druhé období

Tabulka 7: Výsledky dotazníku Naše třída - normy, třída H3.B

Hledisko	Číslo otázky	Nižší hodnota	Normy	Průměr	Aritmetický průměr
Spokojenost ve třídě	1, 7, 13, 19, 25	lépe	2,3 - 3,2	2,75	2,61
Konflikty mezi žáky	2, 8, 14, 20, 26	hůře	3,4 - 4,8	4,1	3,68
Soutěživost ve třídě	3, 9, 15, 21, 27	hůře	2,2 - 3,7 !	3	2,77
Obtížnost učení	4, 10, 16, 22, 28	hůře	2,9 - 3,3	3,1	2,53
Soudržnost třídy	5, 11, 17, 23, 29	lépe	1,8 - 3,3 !	2,55	2,95
Pořádek při výuce	6, 12, 18, 24, 30	lépe	2,8 - 4,0	3,4	4.17

Uvedené výsledky jsou následně analyzovány z jednotlivých hledisek.

Spokojenost ve třídě

Výsledek aritmetického průměru u otázek 1, 7, 13, 19 a 25 se pohybuje v normě. Z toho můžeme usuzovat, že žáci jsou v této třídě spokojeni a mají ji rádi. Tento výsledek odpovídá odhadu.

Konflikty mezi žáky

Výsledek aritmetického průměru u otázek 2, 8, 14, 20 a 26 se pohybuje v normě, což vypovídá o tom, že mezi žáky nejsou znatelné konflikty. Je vidět, že se žáci mezi sebou nehádají, neperou se, nejsou lakomí a nevyžadují mezi svými spolužáky poslušnost násilím. Tento výsledek byl očekáván.

Soutěživost ve třídě

Výsledek aritmetického průměru u otázek 3, 9, 15, 21 a 27 je výsledek v normě. Znamená to, že žáci mezi sebou rádi soutěží, ale ne proto, aby si ubližovali a povyšovali se nad ostatními, ale aby se vzájemně motivovali k lepším úspěchům. Odhad se shoduje s výsledkem.

Obtížnost učení

Výsledek aritmetického průměru u otázek 4, 10, 16, 22 a 28 se pohybuje pod hranicí normy. Je tedy zřejmé, že žáci považují výuku za těžkou a velmi náročnou. Tento výsledek byl očekáván. Nejedná se o obtížnost učiva či výuky, ale spíše o ne příliš aktivní přístup k učení teoretické části ze strany žáků.

Soudržnost třídy

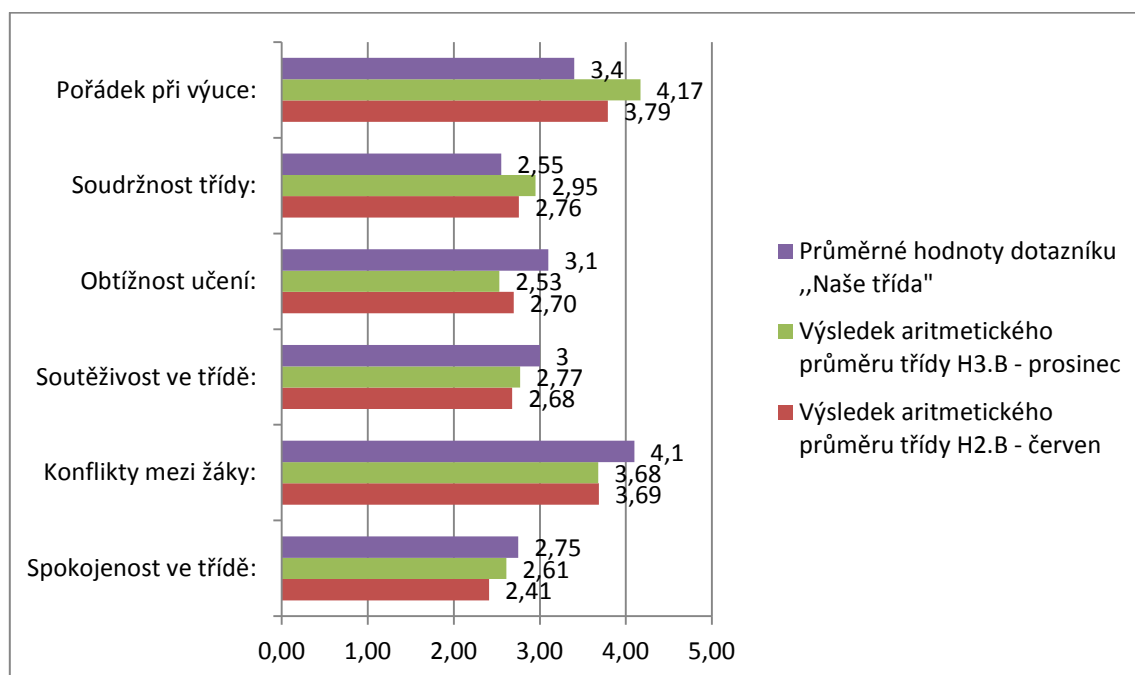
Výsledek aritmetického průměru u otázek 5, 11, 17, 23 a 29 je v normě. Je zde vidět, že se žáci ve třídě dobře znají, a že jsou většinou mezi sebou všichni kamarádi. Tento výsledek byl očekáván.

Pořádek při výuce

Výsledek aritmetického průměru u otázek 6, 12, 18, 24 a 30 je nad hranicí normy, což v tomto případě znamená, že žáci nejsou schopni při výuce udržovat pořádek, poslouchat výklad učitele a zapojovat se do diskuze. Je zde také vidět, že žáci nejsou schopni a ochotni dodržovat pravidla, která si společně nastavili s vyučujícím. Odhad se shoduje s výsledkem. V poslední době je v této třídě velice těžké udržet pořádek při hodině. Domluvená pravidla je schopna akceptovat většina žáků ve třídě, ale jsou zde tací, kteří se bohužel z různých důvodů nechtějí přizpůsobit. Tito žáci poté získávají různé postihy, které jim ubírají na prospěchu.

5.3.2 ANALÝZA VÝSLEDKŮ ARITMETICKÉHO PRŮMĚRU

Následující podkapitola bude pojednávat o rozdílných výsledcích třídy H2.B/H3.B v obou zkoumaných obdobích a budou porovnány s průměrem dotazníku Naše třída. Stejně tak jako v podkapitole následující zde nalezneme odpovědi na problémovou otázku, jak se mění sociální klima školní třídy v průběhu dvou po sobě následujících školních roků.

Graf 13: Porovnání výsledků s aritmetickým průměrem dotazníku Naše třída

Z uvedeného grafu je patrné, že ani jedno ze zkoumaných hledisek třídy H2.B/H3.B není shodné s uvedeným průměrem. Vždy je výsledek nižší nebo vyšší.

Nejmenší rozdíl mezi prvním a druhým zkoumaným obdobím je u průměru týkajícího se konfliktu mezi žáky, a to 0,01. Z toho můžeme usuzovat, že ve třídě se ve zkoumaném období nezměnilo nic zásadního, co by mělo vliv na vzájemné vztahy žáků mezi sebou.

Největší diference v obou zkoumaných obdobích je u zkoumaného průměru pořádku při výuce, kde došlo ke zvýšení průměru a tím ke zhoršení výsledku oproti prvnímu zkoumanému období o 0,38. Tento výsledek znamená, že žáci při výuce nedodržují pravidla stanovená učitelem a tím narušují bezproblémové vyučování. Důsledkem toho je celkové zhoršení prospěchu a snížení známek z chování u žáků v tomto zkoumaném období.

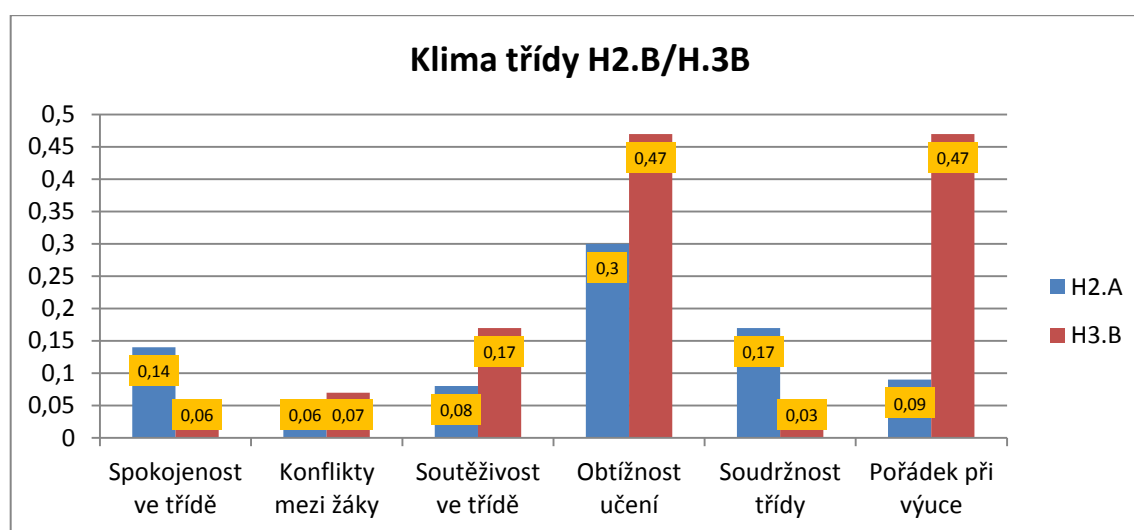
Průměr soudržnosti třídy se v druhém zkoumaném období zvýšil oproti prvnímu období o 0,19. Což znamená, že se vzájemné vztahy žáků ve třídě zhoršily.

Odchylnka průměru u obtížnosti učení se v druhém období snížila oproti prvnímu o 0,17. Znamená to, že žákům se zdá učivo v druhém období těžší a složitější než v období prvním.

V případě soutěživosti třídy vyšel výsledek průměru takový, že oproti prvnímu období se navýšil rozdíl o 0,09 a tím pádem došlo ke zlepšení vztahů v soutěživosti ve třídě.

Rozdíl průměru spokojenosti ve třídě je oproti prvnímu zkoumanému období o 0,2 vyšší. Vypovídá to o celkovém zhoršení situace. Žáci jsou zde méně spokojeni a ve třídě se cítí hůře než v prvním období.

5.3.3 ANALÝZA SMĚRODATNÝCH ODCHYLEK JEDNOTLIVÝCH HLEDISEK TŘÍDY H2.B/H3.B

Graf 14: Směrodatné odchylky výsledků hledisek třídy H2.B/H3.B

Analýzu v grafu uvedených výsledků provedeme ze dvou hledisek:

- 1) srovnání rozdílů mezi prvním a druhým měřením
- 2) posouzení výše směrodatné odchylky mezi jednotlivými hledisky

Pro první část analýzy provedeme následující úmluvu: za nevýraznou diferenci budeme považovat rozdíl v rozmezí 0,00 – 0,15; za výraznou diferenci rozdíl v rozmezí 0,16 – 0,25 a za velmi výraznou pak rozdíl od 0,26 výše.

Z výše uvedených diferencí a grafů vyplývá následující:

Nevýrazného rozdílu v hodnotě směrodatné odchylky mezi prvním a druhým měřením dosáhli žáci ve čtyřech hlediscích: spokojenost ve třídě, konflikty mezi žáky, soutěživost ve třídě a soudržnost třídy. V obou měřeních měli žáci názory, které se příliš od průměru nelišily.

Výrazného rozdílu mezi prvním a druhým obdobím bylo dosaženo u kritéria obtížnost učení.

Největší – podle naší úmluvy – velmi výrazné difference směrodatné odchylky mezi prvním a druhým měřením vykazali žáci v hledisku pořádek při výuce, kde se žáci téměř shodli ve svých názorech v prvním měření, zatímco ve druhém se velice lišili (některým zavedený pořádek při výuce vyhovuje, jiným nikoli).

Při analýze výše směrodatné odchylky v jednotlivých kritériích klimatu školní třídy můžeme říci, že nejvyšší směrodatné odchylky bylo dosaženo ve dvou hlediscích: obtížnost učení (v obou obdobích) a pořádek při výuce (ve druhém období). Znamená to tedy, že žáci se v názorech na tyto kritéria velmi rozcházejí.

V ostatních případech, tj. spokojenost ve třídě, konflikty mezi žáky, soutěživost ve třídě, a soudržnost třídy, byla zjištěna nejmenší směrodatná odchylka a tudíž největší shoda.

5.3.4 ZÁVĚR DOTAZNÍKOVÉHO MĚŘENÍ

Ve třídě H2.B/H3.B došlo ve sledovaném období k celkovému zhoršení klimatu třídy. Největší změna k horšímu nastala u zkoumané oblasti pořádek při výuce. S tímto výsledkem mohou vzájemně souviset také negativní výsledky u zkoumaných oblastí jako je soudržnost ve třídě, obtížnosti učení a spokojenosti ve třídě. Minimální odchylka ve sledovaném období se týká konfliktů mezi žáky. Nejlepší pozitivní výsledek, ve kterém

došlo ke zlepšení oproti prvnímu období, je soutěživost ve třídě. Tento výsledek se shoduje s předpokládaným odhadem a zkušenostmi s uvedenou třídou.

Výuka čtyřletých oborů Hotelnictví a cestovní ruch je rozdělena do dvou částí, praktické a teoretické. Praktická část výuky probíhá tak, že v prvním a druhém ročníku mají žáci praxi přímo ve škole, kde je cvičná kuchyně a restaurace. Tato praxe je minimálně jedenkrát měsíčně v rozsahu pěti hodin. Zde získávají praktické znalosti a dovednosti. Poté v každém ročníku chodí jedenkrát na 14 denní souvislou praxi na smluvní gastronomická pracoviště, kde využívají své získané znalosti a dovednosti ze školy. Žáci tohoto oboru se také podílejí na organizaci různých gastronomických akcí, které škola zajišťuje v rámci spolupráce s Plzeňským krajem. Zde jsou žáci vedeni svými učiteli odborných předmětů. Tyto akce jsou pro žáky velmi přínosné, jak z hlediska praktického, tak i teoretického. Teoretická výuka probíhá klasicky ve škole. Žáci zde získávají teoretické vědomosti a jsou průběžně testováni formou písemného nebo ústního zkoušení.

Žáci tráví společně ve třídě 31 hodin týdně. To může velmi ovlivňovat vzájemné vztahy ve třídě a tím celkové klima školní třídy. Je zde pravděpodobnost, že se žáci znají velice důvěrně, což může na žáky působit pozitivně (konflikty mezi žáky, soutěživost třídy), popřípadě negativně (pořádek při výuce, soudržnost třídy, obtížnost učení, spokojenost ve třídě). Je to způsobené také tím, že někteří žáci mají na sebe ve třídě již tzv. „ponorku“. To se negativně projevuje i v ostatních vztazích ve třídě.

Zhoršení klimatu třídy může být také důsledkem toho, že žáci stejného ročníku dospívají různě. Mohou tak klima třídy ovlivnit pozitivně, ale i negativně. Jedná se zde zejména o negativní ovlivňování v podobě povyšování, arogance a ignorance.

Svoji vinu mohou nést i hlavní (letní) prázdniny, kdy žáci nejsou v každodenním kontaktu a dlouhodobé odloučení může narušit jejich vztahy stejně tak, jako případné zažité situace během této delší doby.

Někteří žáci z této třídy raději chodí na brigády na svá smluvní pracoviště, avšak někdy je to na úkor prospěchu a docházky ve škole. Důsledkem toho je špatný prospěch a postihy za neomluvenou docházku. Od svých starších kolegů žáci během praxe leckdy okoukají různé zlovyky a nevhodné chování a tím následně negativně přispívají ke změně klimatu třídy. Tyto negativní návyky, které jsou v rozporu s gastronomickými a společenskými

pravidly, se poté snaží aplikovat a obhajovat při hodinách, a to se samozřejmě nelíbí učitelům odborných předmětů, kteří se snaží učit žáky profesionalitě v oblasti gastronomie. Zde právě vznikají různé konflikty ve vztahu žák a učitel. Ve třídě je mnoho talentovaných žáků, kteří mají velké předpoklady k tomu, aby patřili k nejlepším odborníkům v oblasti gastronomie, ale tímto aktuálním a negativním přístupem si to dosti stěžují.

5.4 ANALÝZA VÝSLEDKŮ SOCIOMETRICKÉHO TESTU TŘÍDY MATURITNÍHO OBORU

V následující kapitole budou vyhodnoceny výsledky z rozdaného dotazníku Sociometrie ve školní třídě, tentokrát ve třídě maturitního oboru H2.B/H3.B

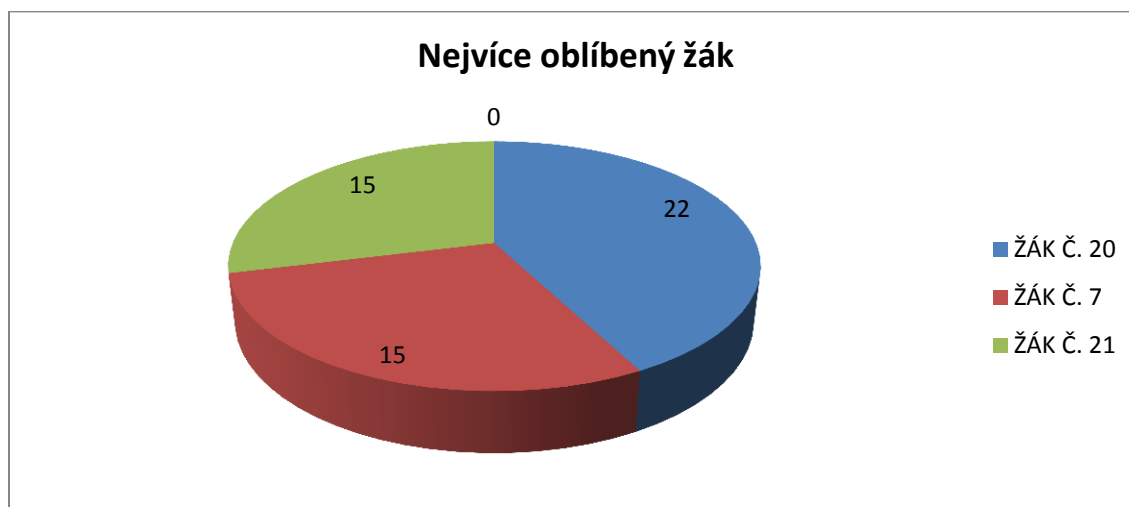
Podkapitoly jsou věnovány jednotlivým hlediskům sociometrického šetření, kde jsou uvedeni žáci s nejvyšším, popřípadě nejnižším počtem hlasů a podrobně popsáni.

5.4.1 NEJVÍCE OBLÍBENÝ ŽÁK – HVĚZDA

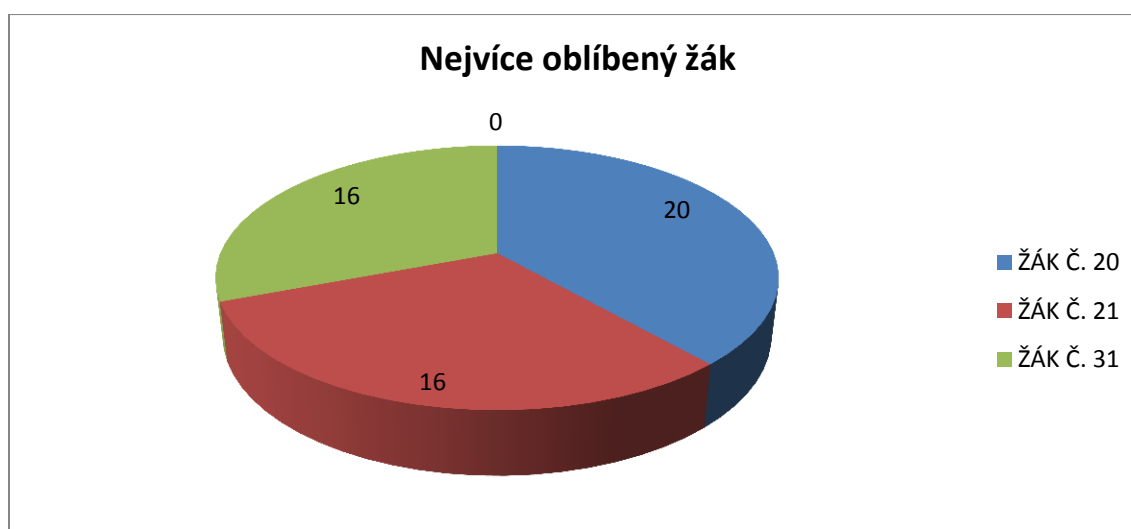
Mezi nejoblíbenější žáky patří žáci s č. 20, 21, 31 a 7. Tito žáci patří mezi nejoblíbenější jak v prvním, tak i v druhém zkoumaném období této třídy. Což dokazuje, že nedošlo k výrazné změně v pozici oblíbenosti žáků. Zarážející je, že se v této skupině neobjevuje žádný chlapec, přestože jich je ve třídě 7. Nejoblíbenějším žákem je dívka s číslem 20, která získala v obou obdobích nejvíce hlasů. Obdržela rovněž v obou obdobích nejvíce hlasů také v otázce: „Kdo má nejlepší nápady a s kým je největší legrace?“. Výsledek byl překvapující, neboť dívka s č. 20 nepůsobí jako nejoblíbenější osoba ve třídě. Je potřeba se na její vystupování více zaměřit a zjistit, čím to je, že je pro žáky tak oblíbená. Předpokládali jsme, že se mezi nejoblíbenějšími žáky umístí žák č. 13. Je to chlapec, který ve třídě působí velice vyrovnaně, slušně, zapojuje se do diskuze, jeho vystupování je velmi společenské. Při různých školních aktivitách soupeří dívky ze třídy o jeho přízeň. Tento žák také získal v prvním období nejvíce hlasů na otázku: „S kým bys jel nejraději na výlet, šel do kina?“ Domnívali jsme se, že mezi nejoblíbenější žáky bude patřit žák s č. 18. Jedná se o dívku, která je velice komunikativní, vtipná, ráda se zúčastňuje školních soutěží. Při výuce se jeví jako oblíbený žák.

Odhad na nejoblíbenějšího žáka v tomto případě nevyšel. Žáci, kteří by dle odhadu patřili mezi nejoblíbenější žáky, se zde vůbec neobjevili. Předpoklad byl zřejmě ovlivněn

skutečností, že spolupráce s těmito žáky je mnohem častější v rámci různých školních aktivit (soutěže, prezentace školy, kurzy, apod.).

Graf 15: Nejvíce oblíbený žák třídy H2.B, první období

Graf 16: Nejvíce oblíbený žák třídy H3.B, druhé období

5.4.2 NEJMÉNĚ OBLÍBENÝ ŽÁK – ANTIHVĚZDA

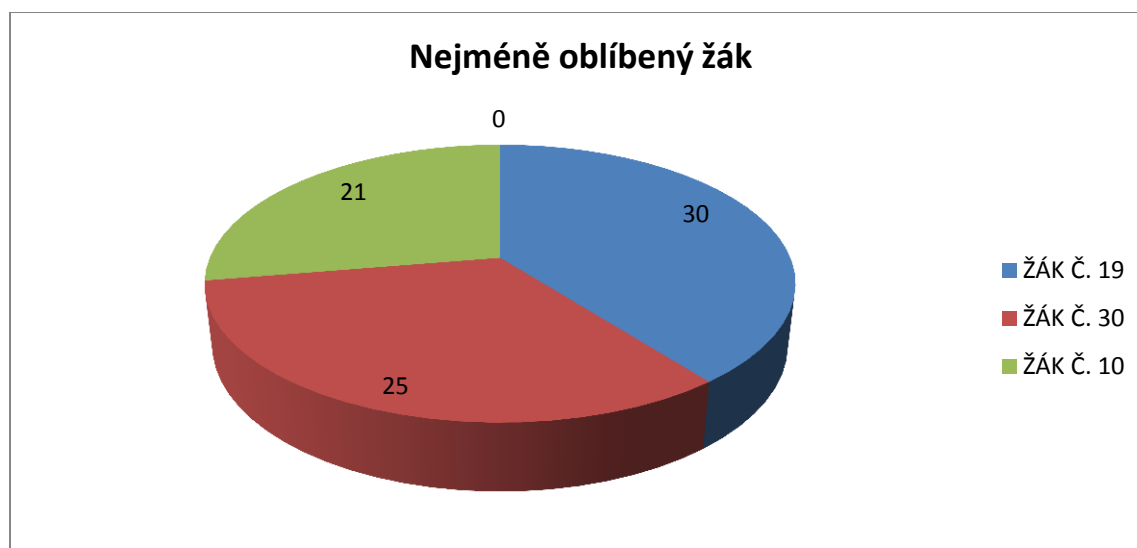
Nejvíce negativních hlasů získali žáci s č. 19, 30 a 10. Tato trojice žáků paří opakovaně mezi nejméně oblíbené žáky ze třídy v obou zkoumaných obdobích.

V prvním období získala nejvíce hlasů dívka s č. 10. Tato dívka je velice atraktivní, ráda se předvádí. Je lehce arogantní a ráda dává najevo své silné ekonomické zázemí. Tyto aspekty chování jsou patrně příčinou toho, že získala od spolužáků v prvním období nejvíce negativních hlasů. V druhém období skončila až na třetím místě. Zde je vidět menší zlepšení ve vztahu mezi jejími spolužáky. Oproti tomu žák č. 19 si z druhého místa

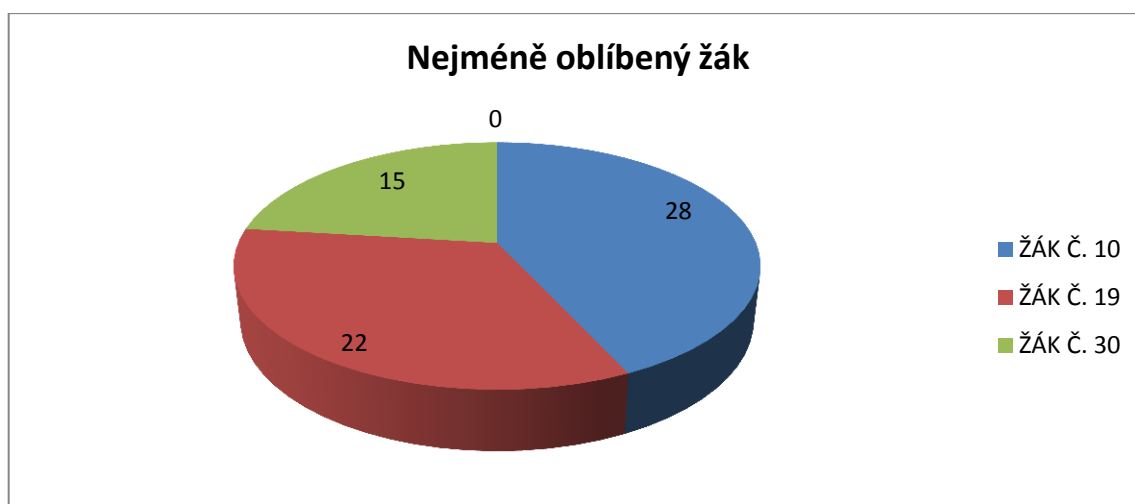
v prvním období pohoršil a přesunul se na první místo v druhém období na pozici nejméně oblíbeného žáka. Získal dokonce 30 negativních hlasů, což je nejvíce z celého sociometrického průzkumu ve všech třídách. Tento žák je dívka, která velice využívá svého atraktivního vzhledu k řešení různých situací. Jako osoba je namyšlená, arogantní, ráda manipuluje s lidmi a je nekolegiální. Právě díky těmto vlastnostem byla zvolena za nejméně oblíbenou osobu třídy.

Žák č. 30 zaujal v prvním období třetí místo v neoblíbenosti a v druhém období obsadil místo druhé. Oproti prvnímu měření dostal o 10 hlasů více. Jedná se o dívku, která navenek působí velice zranitelně, k čemuž využívá svůj vzhled, ale ve skutečnosti je dost zákeřná, co se týče vztahů ve třídě. Není tedy překvapující, že je mezi třemi nejméně oblíbenými žáky ve třídě.

Odhad na nejméně oblíbeného žáka se ztotožnil s výsledky žáků z této třídy. V celkovém porovnání obou sledovaných období zde nedošlo k výrazným záměnám žáků. Pouze u žáka č. 19 byl nárůst o 10 hlasů a tím obsadil první místo v neoblíbenosti druhého zkoumaného období.

Graf 17: Nejméně oblíbený žáka třídy H2.B, první období

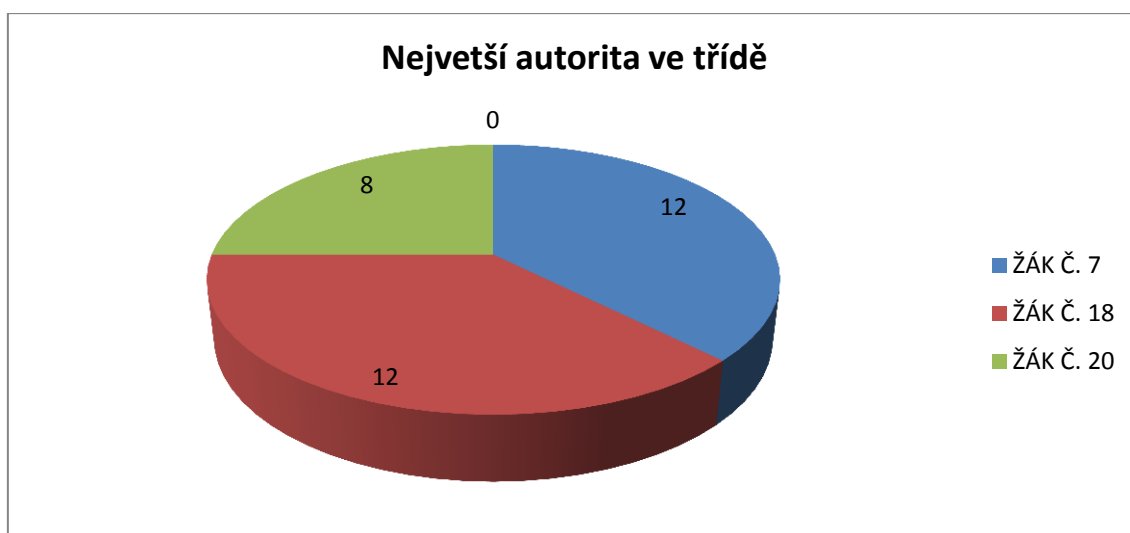

Graf 18: Nejméně oblíbený žák třídy H3.B, druhé období

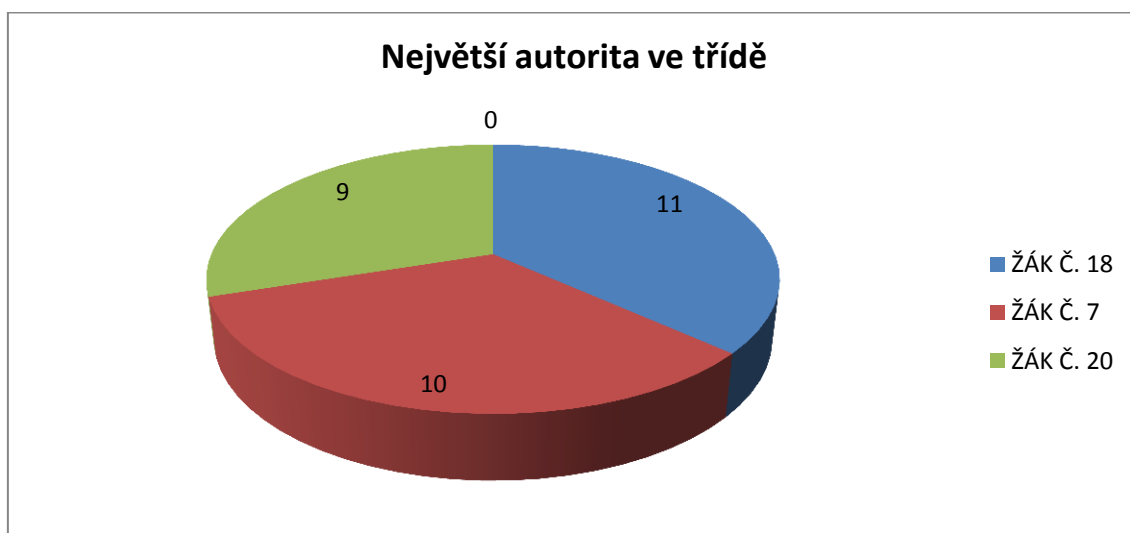
5.4.3 NEJVĚTŠÍ AUTORITA VE TŘIDĚ

Největšími autoritami ve třídě jsou žáci s č. 18, 20 a 7. Na prvním místě, co se týče počtu hlasů, je v obou obdobích měření žák č. 18. Je to podivující, neboť tento žák nepatří dle hlasování mezi oblíbené žáky. Jedná se o dívku, u které bylo odhadováno, že bude na prvních místech i v oblíbenosti. Tam se však vůbec neumístila. Pravděpodobným důvodem tohoto výsledku je fakt, že dívka je zbrklá, upovídaná, ale dosti snaživá a přátelská. Na jejím autoritářském postavení se může rovněž projevat její rodinné zázemí. Dívka disponuje vůdčími schopnostmi, které umí ve správný okamžik využít ve svůj prospěch. To, že k ní žáci vzhlížejí, je asi dáno také tím, že je ve vedení třídní samosprávy a má na starost organizaci maturitního plesu třídy.

Další dva žáci s č. 7 a 20 patří také mezi nejoblíbenější žáky, což napovídá i tomu, že je berou spolužáci jako autority. Počet jejich hlasů se v průběhu obou období nijak zásadně nezměnil.

Graf 19: Největší autorita ve třídě H2.B, první období

Graf 20: Největší autorita ve třídě H3.B, druhé období

5.4.4 ZÁVĚR SOCIOMETRICKÉHO MĚŘENÍ

Klima třídy se dle sociometrického průzkumu také příliš nezměnilo. Nebyly zde výrazné změny, co se týče počtu hlasů, které by zásadně ovlivnily náhled na klima třídy. Bylo zde vidět několik změn v oblíbenosti žáků a jejich autoritě ve třídě. Očekávané odhady se shodovaly u části výzkumu neoblíbenosti a autority. V části oblíbenosti došlo k absolutnímu rozchodu odhadu s výsledky průzkumu. Je evidentní, že třída jako celek má v názoru na to, kdo je ve třídě oblíbený či nikoli stále stejný názor.

Opět se díky získaným informacím můžeme zaměřit na outsidersy, oblíbence a autority této třídy a ovlivnit tak následující vývoj klimatu školní třídy.

Samozřejmě, opět se o pozitivních výsledcích, jako jsou nejoblíbenější žáci ve třídě, podělíme i se samotnými žáky této třídy. Negativní zjištění, jako je nejméně oblíbený, zveřejňovány nebudou.

ZÁVĚR

Bakalářská práce je ve dvou částech věnována sociálně psychologickým aspektům klimatu školní třídy a jeho vývoji. Teoretické poznatky první části jsou aplikovány v druhé části praktické, kdy je popsán výzkum provedený ve třídách učebního a maturitního oboru ve dvou po sobě následujících školních rocích. Výsledky jsou následně analyzovány a porovnávány prostřednictvím popisné a statistické analýzy.

Při vyhodnocení a porovnání získaných výsledků aritmetických průměrů dotazníku Naše třída z obou zkoumaných období u tříd Č2.A/Č3.A a H2.B/H3.B jsme nezjistili žádné výrazné odlišné výsledky. V ničem se diametrálně neliší a výsledky jsou až na malé výjimky téměř totožné. Což bylo překvapující. Mysleli jsme si, že žáci učebního oboru, kteří kvůli týdenní praxi netráví společně tolik času jako žáci maturitního oboru, budou mít odlišný vývoj školního klimatu jak ve vztazích, tak v soudržnosti třídy.

U obou tříd byl zářejícím překvapením vysoký nárůst negativního názoru na hledisko týkajícího se pořádku při výuce. Je to impuls k zaměření se na tento výsledek. S pomocí školního výchovného poradce se pokusíme vytvořit plán a postup, který bude zaměřený na zlepšení této situace v obou třídách.

Shoda v názorech na jednotlivá hlediska dotazníku Naše třída byla u obou oborů rozdílná. Můžeme konstatovat, že u maturitního oboru žáci dosahovali mnohem větší shody než žáci učebního oboru, a to hned v několika hlediscích: spokojenost ve třídě, konflikty mezi žáky, soutěživost ve třídě a soudržnost třídy. Největšího rozdílu ve směrodatné odchylce mezi obory došlo u kritéria konflikty mezi žáky, kdy se žáci učebního oboru ve svých názorech velmi rozcházeli (v obou obdobích), zatímco žáci maturitního oboru dosáhli velké shody (v obou obdobích). Znamená to tedy, že někteří žáci učebního oboru považují vzájemné vztahy ve třídě jako konfliktní, někteří však za bezproblémové. Žáci maturitního oboru ve třídním kolektivu nepociťují žádné výrazné konflikty. Spokojenost ve třídě byla u obou oborů hodnocena dosti shodně, ale mírně se lišila v jednotlivých měřeních. Zatímco u učebního oboru se žáci v prvním měření shodli více než ve druhém, u žáků maturitního oboru tomu bylo naopak. U hlediska obtížnost učení měli více shodné názory žáci učebního oboru. Žáci maturitního oboru se pak více shodovali v názorech na soudržnost třídy.

Ze sociometrického šetření lze vyčíst stabilitu oblíbených, neoblíbených žáků a největší autority ve třídě. U obou oborů se během zkoumaných období na předních místech umístili téměř totožní žáci. U učebního oboru došlo ke změně jednoho žáka v případě neoblíbenosti a jednoho žáka přidaného mezi největší autority. U maturitního oboru nastala pouze jedna změna u nejvíce oblíbeného žáka.

Výsledky tohoto šetření budeme po dohodě s výchovným poradcem konzultovat také s vedením školy a třídními učiteli. Pokusíme se společnými silami zajistit pozitivní změny v problémových hlediscích jako je např. pořádek při výuce. Dále bude všem učitelům preventivně prezentován postup, jak těmto negativním výsledkům předcházet a jak aplikovat zjištěné postupy i v dalších třídách ve škole.

RESUMÉ

Bakalářská práce pojednává o sociálně psychologických aspektech klimatu školních tříd. Je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické.

Teoretická část představuje základní terminologii týkající se klimatu školní třídy. Jsou zde uvedeny základní výzkumné metody používané k diagnostice školní třídy.

Praktická část vychází z části teoretické. Jsou zde popsány metody využité k experimentu – dotazník Naše třída a sociometrický test, který byl proveden ve dvou třídách v po sobě jdoucích dvou ročnících. K vyhodnocení zjištěných dat je využito popisné a statistické analýzy.

SUMMARY

Bachelor thesis deals with the social and psychological aspects of classroom climate. It is divided into two parts, theoretical and practical.

The theoretical part presents basic terminology of classroom climate. The basic research methods used to diagnose the classroom are mentioned in this part.

The practical part is based on the theoretical part. Two methods used to experiment are described in this part – “Our Classroom” and “Sociometry in the classroom.” The experiment was conducted in two classes in two years. Descriptive and statistical analysis is used to evaluate collected data.

SEZNAM LITERATURY

- ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7.
- ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 325 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2742-4.
- DUBEC, Michal. *Třídnické hodiny: metodika práce třídního učitele s tématy osobnostní a sociální výchovy*. Vyd. 1. Praha: Projekt Odyssea, 2007, 82 l. ISBN 978-80-87145-20-3.
- FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 2. Překlad Karel Balcar. Praha: Portál, 2003, 383 s. ISBN 80-7178-626-8.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-7178-303-x.
- HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 1. vyd. v ČR. Praha: Budka, 1993, 297 s.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HOLEČEK, Václav, Pavel PRUNNER a Jana MIŇHOVÁ. *Psychologie pro právníky*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, 311 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86473-50-3.
- HOLEČEK, Václav. *Aplikovaná psychologie pro učitele II*. 1. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita, 2001, 109 s. ISBN 80-7082-809-9.
- HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014, 223 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3704-1.
- HOLEČEK, Václav. *Sociální psychologie pro učitele*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1997, 111 s. ISBN 80-7082-349-6.
- HRABAL, Vladimír, LUSTIGOVÁ Zdena, VALENTOVÁ Ludmila. *Testy a testování ve škole*. Praha: Univerzita Karlova, 1994, 101 s.
- HRABAL, Vladimír. *Sociální psychologie pro učitele: vybraná témata*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2003, 125 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0436-1.
- KALHOUS, Zdeněk, Otto OBST a kol. *Školní didaktika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 447 s. ISBN 80-7178-253-x.

LAŠEK, Jan. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, 161 s. ISBN 80-7041-088-4.

MAREŠ, Jan. *Klima školy: soubor dotazníků pro učitele, žáky a rodiče: 1. revidovaná verze*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012, 43 s. ISBN 978-80-87652-88-6.

MAREŠ, Jiří a Jaro KŘIVOHLAVÝ. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, 161 s. Pedagogické a psychologické studie. ISBN 80-04-21854-7.

MAREŠ, Jiří a Stanislav JEŽEK. *Klima školní třídy: dotazník pro žáky*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012, 39 s. Evaluační nástroje. ISBN 978-80-87063-79-8.

MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 343 s. ISBN 978-80-7357-679-0.

NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2., rozš. vyd., v Akademii vyd. 1., (1. vyd. v nakl. Vodnář, 1995, pod názvem Lexikon psychologie). Praha: Academia, 1997, 437 s. ISBN 8020006257.

Pedagogická encyklopedie. Vyd. 1. Editor Jan Průcha. Praha: Portál, 2009, 935 s. ISBN 978-80-7367-546-2.

PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 270 s. ISBN 978-80-246-1916-3.

PETRUSEK, Miloslav. *Sociometrie: teorie, metoda, techniky*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1969, 262, [5] s. Sociologická knižnice (Svoboda).

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 2., přeprac., a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002, 481 s. ISBN 8071786314.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu: vysokoškolská učebnice pro studenty filozofických a pedagogických fakult*. 2., dopl. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, 209 s. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociální klima školní třídy a možnosti jeho ovlivňování: Pro stud.učitelství pro 1.a 2.stupeň ZŠ doplňující studium, DS [dálkové studium] 1. stupeň ZŠ.* 1.vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1992, 58 s. ISBN 80-7067-161-0.

<http://fpe.zcu.cz/kps/studijni-materialy.html>

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Obrázek 1: Tři důležité odborné pojmy týkající se školní třídy (Mareš, Ježek, 2012, s. 6)....	8
Tabulka 1: Normy dotazníku Naše třída	22
Tabulka 2: Počet žáků experimentální třídy Č2.A/Č3.A.....	24
Tabulka 3: Počet žáků experimentální třídy H2.B/H3.B	25
Tabulka 4: Výsledky dotazníku Naše třída - normy, třída Č2.A	26
Tabulka 5: Výsledky dotazníku Naše třída - normy, třída Č3.A	28
Tabulka 6: Výsledky dotazníku Naše třída - normy, třída H2.A.....	39
Tabulka 7: Výsledky dotazníku Naše třída - normy, třída H3.B	41
Graf 1: Aritmetický průměr výsledků odpovědí třídy Č2.A, první období	26
Graf 2: Aritmetický průměr výsledků odpovědí třídy Č3.A, druhé období	28
Graf 3: Porovnání výsledků s aritmetickým průměrem dotazníku Naše třída	30
Graf 4: Směrodatné odchylky výsledků hledisek třídy Č2.A/Č3.A.....	31
Graf 5: Nejvíce oblíbený žák třídy Č2.A, první období.....	34
Graf 6: Nejvíce oblíbený žák třídy Č3.A, druhé období	35
Graf 7: Nejméně oblíbený žák třídy Č2.A, první období.....	36
Graf 8: Nejméně oblíbený žák třídy Č3.A, druhé období	36
Graf 9: Největší autorita ve třídě Č2.A, první období.....	37
Graf 10: Největší autorita ve třídě Č3.A, druhé období	37
Graf 11: Aritmetický průměr výsledků odpovědí třídy H2.B, první období.....	38
Graf 12: Aritmetický průměr výsledků odpovědí třídy H3.B druhé období	41
Graf 13: Porovnání výsledků s aritmetickým průměrem dotazníku Naše třída	43
Graf 14: Směrodatné odchylky výsledků hledisek třídy H2.B/H3.B	44
Graf 15: Nejvíce oblíbený žák třídy H2.B, první období	48
Graf 16: Nejvíce oblíbený žák třídy H3.B, druhé období	48
Graf 17: Nejméně oblíbený žák třídy H2.B, první období.....	49
Graf 18: Nejméně oblíbený žák třídy H3.B, druhé období	50
Graf 19: Největší autorita ve třídě H2.B, první období.....	51
Graf 20: Největší autorita ve třídě H3.B, druhé období	51

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník Naše třída

Příloha 2 – Sociometrie ve školní třídě

Příloha 3 – Vyhodnocení dotazníku Naše třída v programu MS Excel

PŘÍLOHA 1 – DOTAZNÍK NAŠE TŘÍDA

Instrukce: Dotazník není žádná zkouška, nejsou zde nějaké dobré nebo špatné odpovědi. Máte napsat, jaká je teď vaše třída, vaši spolužáci. Každou větu v dotazníku si nejprve pořádně přečtete. Na jednotlivé otázky budete odpovídat čísla (jakoby známkami) od 1 do 5 s tím, že známka 1 vyjadřuje váš naprostý souhlas a naopak známka 5 znamená váš nesouhlas:

S O U H L A S		NĚCO "MEZI"	N E S O U H L A S	
nejvíce výstižně	dosti výstižně	těžko rozhodnout	málo výstižně	nejméně výstižně
1	2	3	4	5

Svou odpověď ve formě čísla 1 až 5 napište nad tečky vždy na začátek věty. Pokuste se, nepoužívat příliš často neutrální odpověď 3 (něco "mezi"). Když se spletete, nebo si odpověď rozmyslíte a chcete ji změnit, přeškrtněte číslo, které chcete opravit, a napište to, co platí. Nic nepřeskakujte, odpovězte na každou otázku. Za vyplnění dotazníku děkujeme.

Jméno: Třída: Datum:

1. V naší třídě baví všechny děti práce ve škole
2. V naší třídě se děti mezi sebou často perou
3. V naší třídě děti mezi sebou často soutěží, aby se dozvěděly, kdo je nejlepší
4. V naší třídě je učení většinou velmi těžké, máme moc práce
5. V naší třídě je každý mým kamarádem
6. Při výkladu učitele jsou děti v naší třídě téměř stále potichu
7. Všichni žáci se ve třídě cítí dobře
8. Některé děti v naší třídě jsou lakomé a nepomáhají druhým
9. Mnoho dětí z naší třídy si přeje, aby jejich práce byla lepší než práce spolužáků
10. Jen málo dětí z naší třídy dokáže udělat školní práci bez cizí pomoci
11. Žáci v naší třídě se navzájem dobře znají a dost mezi sebou kamarádí
12. Žáci v naší třídě se snaží, aby za nimi bylo po hodině vidět kus práce
13. Děti z naší třídy mají svou třídu rády, nechtěly by být v jiné
14. Určité děti z naší třídy dělají spolužákům naschvály, někteří se jich i bojí
15. Některým dětem v naší třídě je velmi nepříjemné, když nemají tak dobré výsledky jako druzí
16. V naší třídě umí dobře pracovat jen bystré děti
17. Všechny děti z naší třídy jsou mí důvěrní přátelé

18. Při vyučování bývají všichni žáci plně zapojeni, nikdo se nemůže flinkat
19. Všem dětem se v naší třídě velmi líbí
20. Určité děti z naší třídy vždycky chtějí, aby bylo po jejich, vyžadují to i násilím, a tak se jim ostatní děti musí přizpůsobit
21. Některé děti z naší třídy se vždycky snaží udělat svou práci líp než ostatní
22. Práce ve škole je pro všechny žáky velmi namáhavá a často málo zajímavá
23. Všechny děti v naší třídě se mezi sebou dobře snášejí
24. Učitelé při vyučování oznamují vždy "pravidla hry" a žáci z naší třídy se je snaží vždy dodržovat, většina dětí ochotně spolupracuje s učitelem
25. V naší třídě bývá často legrace
26. Děti z naší třídy se mezi sebou hodně hádají
27. Několik dětí z naší třídy chce být pořád nejlepší
28. Většina dětí z naší třídy nedokáže mít dobré známky, učivo je příliš náročné
29. Děti z naší třídy se mají mezi sebou rády jako přátelé
30. Většina naší třídy dává při vyučování dobrý pozor

Normy dotazníku „Naše třída“

Hledisko	Číslo otázky	Nižší hodn.	Normy	Průměr
Spokojenost ve třídě	1, 7, 13, 19, 25	lépe	2,3 - 3,2	2,75
Konflikty mezi žáky	2, 8, 14, 20, 26	hůře	3,4 - 4,8	4,1
Soutěživost ve třídě	3, 9, 15, 21, 27	hůře	2,2 - 3,7 !	3,0
Obtížnost učení	4, 10, 16, 22, 28	hůře	2,9 - 3,3	3,1
Soudržnost třídy	5, 11, 17, 23, 29	lépe	1,8 - 3,3 !	2,55
Pořádek při výuce	6, 12, 18, 24, 30	lépe	2,8 - 4,0	3,4

PŘÍLOHA 2 – SOCIOMETRIE VE ŠKOLNÍ TŘÍDĚ

Je třeba mít k dispozici:

- 1) dostatečně velkou místnost, aby každý žák seděl samostatně v lavici
- 2) *očíslovaný jmenný seznam třídy*, pro každého žáka jeden.

Napravo od sloupců jmen na něm musí být následující *tabulka* pro záznam odpovědí:

..... možno odstříhnout a zkopírovat vedle jmenného seznamu.....

Odpovědi na otázky (ke každé otázce pište čísla žáků)

Otázka	Čísla vybraných žáků:		
A			
B			
C			
D			
E			
F			

..... možno odstříhnout a zkopírovat vedle jmenného seznamu.....

Řekněte asi toto:

„Uděláme si dnes takový test, abychom zjistili, kdo je ve třídě nejvíc oblíbený, komu ostatní nejvíc důvěřují, koho mají rádi apod. Bude to takové hlasování. Budu vám dávat různé otázky a vaše odpovědi zůstanou tajné, nic nebudete podepisovat a nikdo vám nesmí koukat do papíru. Až spočítám vaše hlasy, tak vám výsledek řeknu, ale jak kdo hlasoval, nebudu vědět ani já, tedy nikdo.“

„Nejdřív si vás rozsadím trochu jinak, než sedíte obvykle. Každý si vezměte do ruky tužku a vstaňte.“ Rozsazujeme podle abecedy, střídavě chlapec - děvče. Tím se minimalizuje běžná komunikace mezi žáky. V krajním případě žáka bez řečí, zdvořile, ale energicky přesadíme někam mimo stolky, čelem ke zdi, s podložkou na psaní. *(výše uvedená instrukce není nutná v případě, že je zajištěna anonymita dotazování)*

Rozdejte očíslovaný jmenný seznam žáků s výše uvedenou tabulkou.

„Máte před sebou jmenný seznam třídy s čísly. Vedle tohoto seznamu je tabulka, ve které jsou velká písmena A, B, C, D, E, F, což jsou čísla otázek. Hlasovat budeme tak, že já vždy řeknu otázku a vy *do řádku* k danému písmenu napíšete *číslo spolužáka*, kdo je takový, jaký jsem řekl/a. **Maximálně můžete napsat tři čísla**, do každého sloupce vždy jedno číslo. Máte nějaké otázky? Později se už nebudete na nic ptát, kdo bude mít nějaký problém, zvedne ruku a já k němu přijdu.“

A: První otázka: „Kdo ve vaší třídě má nejlepší nápady, s kým je největší legrace?“

(Otázku vždy přečtete nejméně dvakrát) „Prohlédni ten seznam a napiš k tomu velkému A číslo, to číslo, které patří klukovi nebo děvčeti, se kterými je největší legrace. Můžeš psát i ty, kteří tu dnes nejsou, ale máš je v seznamu. Piš to tajně, zakryj si papír rukou, aby nikdo neviděl, co píšeš. Bylo by dobré, kdybys napsal více čísel (do každého sloupce ale vždy jen jedno). Můžeš napsat **maximálně tři čísla** do řádku. Čísla děvčat a chlapců, kteří mají nejlepší nápady, se kterými je největší legrace. Pokud se spleteš, stačí chybné číslo přeškrtnout a vedle napsat číslo správné. Kdo je hotov, položí tužku a zakryje

to, co napsal, rukou, sešitem nebo něčím, protože to je tajné hlasování. Hotovo?“ **Zkontrolujte, zda všichni položili tužku.** Jestli ne, řekneme: „Kdo ještě přemýšlí, na toho počkáme, času je dost... Výborně, jdeme dál.“ (*toto možno opakovat - podle situace - u každé otázky*)

B: Druhá otázka: „S kým ze třídy bys jel(a) nejraději na výlet nebo šel(šla) do kina?“

„Zase si prohlédni ten seznam a napiš k tomu velkému B to číslo, které patří klukovi nebo děvčeti, se kterými bys jel nejraději na výlet nebo šel do kina.

Můžeš psát i ty, kteří tu dnes nejsou, ale máš je v seznamu. Piš to tajně, zakryj si papír rukou, aby to nikdo neviděl. Jestli chceš, tak můžeš napsat dvě nebo tři čísla, ty další bych ti škrtl/a. (*Toto možno opakovat - podle vyspělosti žáků - u každé otázky*). Čísla děvčat a chlapců, se kterými bys jel nejraději na výlet nebo šel do kina. A zakryj to, co jsi napsal, protože to je tajné hlasování. Hotovo?“

C: Třetí otázka: „S kým bys určitě nechtěl(a) jet na výlet nebo jít do kina?“

„A zase si prohlédni ten seznam a napiš k tomu velkému C číslo toho kluka nebo děvčete, se kterými bys určitě nechtěl jet na výlet nebo jít do kina. Můžeš napsat jedno číslo nebo dvě. Ale nepiš víc jak tři čísla. Čísla děvčat a chlapců, se kterými bys určitě nechtěl jet na výlet nebo jít do kina. Kdo je hotov položí tužku. Hotovo?“ (*Vždy zkontrolujeme, zda všichni položili tužku.*)

D: Čtvrtá otázka: „Vedle koho bys ve třídě rád seděl?“

„Znovu si prohlédni seznam a napiš k tomu D číslo holky nebo kluka, vedle kterých bys rád seděl(a). Kdo je hotov, položí tužku. Hotovo?“

E: Pátá otázka: „Vedle koho bys ve třídě určitě nechtěl(a) sedět?“

„A nyní naopak napiš do řádku k písmenu E číslo holky nebo kluka, vedle kterých bys ve třídě určitě nechtěl sedět. Kdo je hotov položí tužku. Hotovo?“

F: Šestá otázka: „Kdo má ve třídě největší autoritu?“

„Že má někdo autoritu to znamená, že ostatní dají na to, co říká, berou ho vážně, dají si od něj poradit. Prohlédni si seznam a napiš k F číslo holky nebo kluka, kteří mají ve třídě největší autoritu, koho např. vysíláte za učitelem (ředitelem), když je třeba něco za celou třídu vyjednat apod.? Můžeš psát i ty, kteří tu dnes nejsou, ale jsou v seznamu. Jestli chceš, napiš ještě jedno nebo dvě čísla, ale nepiš víc než tři čísla. Čísla děvčat a chlapců, kteří mají ve třídě největší autoritu... Kdo je hotov, položí tužku. Hotovo?“ **Zkontrolujeme, zda všichni položili tužku.**

Poděkujeme, papíry sebereme, vyhodnocení provádíme zásadně bez pomoci dětí!

Zpracování výsledků

Je třeba vycházet ze jmenného seznamu žáků, ve kterém sečteme, kolik hlasů kdo dostal v každé položce (někdy je vhodné rozlišovat kolik bylo hlasů od dívek a kolik od chlapců.

Můžeme sečíst **B+D** (spolu s otázkou **A** testují **oblibu**), **C+E** (**neobliba, odmítání**). Položka **F** zjišťuje, kdo má ve třídě největší **vliv, autoritu**.

Seznámení třídy s výsledky: hodně stručně, bez velké diskuse sdělíme jména „hvězd“, tj. tři až pět nejúspěšnějších dětí. Celou záležitost před dětmi spíš bagatelizovat a rozhodně **neuvádět jména těch, kteří dostali záporné hlasy.** I kolegy informovat velmi zdrženlivě.

UPOZORNĚNÍ: Sociometrie je velmi agresivní vyšetřovací metoda, může snadno ublížit!!!

Využití výsledků: Nejúspěšnější děti pečlivě sledujeme a snažíme se je získat ke spolupráci. Někdy mají ve třídě velký vliv. Děti, na něž se soustřeďuje odmítání třídy, potřebují naši pomoc, zejména při zapojování mezi ostatní děti, potřebují i nenápadnou podporu sebevědomí. Měli bychom je pozorně sledovat, mívají osobní a rodinné problémy a stávají se snadno předmětem šikany. Někdy jsou ovšem samy agresory.

PŘÍLOHA 3 – VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU NAŠE TŘÍDA V PROGRAMU MS EXCEL

Vyhodnocení dotazníku NAŠE TŘÍDA Počet vyplněných dotazníků: 19

Třída: _____ (pro ukládání celých dotazníků)

Žák/ot.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
1	4	5	4	5	3	4	4	3	3	4	3	3	3	4	5	3	4	5	3	2	3	3	3	5	2	2	4	4	3	4
2	3	5	4	4	3	4	2	3	3	1	4	4	1	3	2	2	5	5	2	3	1	1	3	4	1	2	2	3	3	4
3	3	2	2	1	4	4	1	2	1	3	3	2	1	3	2	4	4	3	2	1	1	3	4	2	2	2	1	3	4	
4	3	4	4	1	3	4	3	2	3	1	3	4	2	2	3	2	3	4	3	2	3	2	2	5	1	2	4	1	2	4
5	3	5	3	4	3	5	3	4	2	2	2	3	3	4	3	2	2	5	4	2	3	2	2	5	4	2	2	3	2	3
6	4	5	4	5	4	4	4	4	3	1	4	5	3	2	4	3	5	5	5	3	4	3	5	2	2	3	4	3	5	
7	4	5	4	5	4	5	5	4	4	1	3	5	3	2	4	3	5	5	5	5	4	5	3	5	2	4	3	5	3	5
8	5	5	4	4	5	3	3	3	3	5	3	2	4	4	5	5	3	4	3	5	4	4	3	4	3	2	3	5	4	5
9	5	5	5	5	5	4	5	1	4	3	3	4	1	1	3	3	5	3	5	2	3	3	3	3	4	3	4	4	4	4
10	4	5	2	3	5	4	4	3	4	4	5	5	4	3	3	3	5	5	5	3	3	3	4	4	3	2	4	3	4	4
11	4	5	3	1	5	4	3	1	3	1	2	5	5	2	3	2	5	5	3	4	3	1	4	4	1	3	5	5	2	4
12	4	5	5	3	4	4	3	2	4	2	3	4	3	4	5	1	4	4	3	4	5	3	2	4	3	1	3	3	3	4
13	3	2	4	4	4	3	4	4	4	3	3	4	3	2	3	2	5	4	3	3	3	4	4	5	4	2	2	3	2	3
14	3	2	2	1	4	4	1	2	1	3	3	2	1	3	2	4	4	3	2	1	1	3	4	2	2	2	1	3	4	
15	4	5	3	4	4	3	4	3	2	1	4	3	1	2	2	4	5	3	2	3	4	4	3	1	2	2	3	2	4	
16	4	5	4	2	4	5	3	5	3	1	3	3	3	3	4	4	4	4	4	2	3	4	2	3	1	2	1	2	3	3
17	4	5	3	4	2	3	2	2	3	2	2	3	3	4	3	4	5	2	3	3	2	4	2	1	1	3	4	3	2	2
18	4	5	5	5	3	3	4	5	2	2	4	2	5	5	2	5	4	3	5	2	3	2	2	2	2	4	3	2	2	2
19	3	4	5	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	2	3	3	4	4	4	3	5	3	3	4	3	4	3	3	3
Součty:	71	84	70	64	73	76	65	54	61	38	54	74	52	49	65	48	82	61	67	59	53	56	58	73	42	46	56	59	53	71

LEPŠÍ
NORMA
HORŠÍ

Výpočet výsledků	
Hledisko	AP:
Spokojenost ve třídě:	3,13
Konflikty mezi žáky:	3,07
Soutěživost ve třídě:	3,21
Obtížnost učení:	2,79
Soudržnost třídy:	3,37
Pořádek při výuce:	3,95

Vyhodnocení dotazníku NAŠE TŘÍDA

AP=aritm.průměr

(kontrola = počet žáků třídy)

C.ot.	Odpovědi:					Kontrola:	AP
	1	2	3	4	5		
1	0	0	7	10	2	19	3,74
2	0	3	0	2	14	19	4,42
3	0	3	4	8	4	19	3,68
4	4	1	3	6	5	19	3,37
5	0	1	5	9	4	19	3,84
6	0	0	4	11	4	19	4,00
7	0	2	9	6	2	19	3,42
8	4	3	5	6	1	19	2,84
9	0	3	10	5	1	19	3,21
10	8	5	4	2	0	19	2,00
11	1	5	10	2	1	19	2,84
12	0	0	7	7	5	19	3,89
13	2	4	11	1	1	19	2,74
14	4	6	4	4	1	19	2,58
15	0	2	10	4	3	19	3,42
16	1	10	5	3	0	19	2,53
17	0	1	2	6	10	19	4,32
18	0	1	2	7	9	19	4,26
19	0	1	11	3	4	19	3,53
20	0	8	4	4	3	19	3,11
21	3	2	11	2	1	19	2,79
22	4	2	6	5	2	19	2,95
23	0	6	7	5	1	19	3,05
24	1	1	4	7	6	19	3,84
25	6	6	4	3	0	19	2,21
26	1	12	3	3	0	19	2,42
27	1	6	6	5	1	19	2,95
28	3	2	7	4	3	19	3,11
29	0	7	9	3	0	19	2,79
30	0	2	4	10	3	19	3,74

Výpočet výsledků	
Hledisko	AP:
Spokojenost ve třídě:	3,13
Konflikty mezi žáky:	3,07
Soutěživost ve třídě:	3,21
Obtížnost učení:	2,79
Soudržnost třídy:	3,37
Pořádek při výuce:	3,95

LEPŠÍ
NORMA
HORŠÍ